

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
GIOVANNI PITRUZZELLA
της 8ης Σεπτεμβρίου 2022¹

Υπόθεση C-25/21

ZA,
AZ,
BX,
CV,
DU,
ET
κατά

Repsol Comercial de Productos Petrolíferos SA

[αίτηση του Juzgado de lo Mercantil de Madrid
(εμποροδικείου Μαδρίτης, Ισπανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Ανταγωνισμός – Εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού κατόπιν αγωγής ιδιώτη – Άρθρο 101, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ – Κανονισμός (ΕΚ) 1/2003 – Άρθρο 2 – Αγωγή κηρύξεως ακυρότητας – Αγωγή αποζημίωσης – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – Προσωρινή εφαρμογή – Αποδεικτική ισχύς αποφάσεως εθνικής αρχής ανταγωνισμού στην αγωγή κηρύξεως ακυρότητας και στην αγωγή αποζημίωσης – Διαδικαστική αυτονομία των κρατών μελών – Αρχές αποτελεσματικότητας και ασφάλειας δικαίου»

1. Στο πλαίσιο της εφαρμογής, κατόπιν αγωγής ιδιώτη («private enforcement»), των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης, τα ζητήματα που σχετίζονται με τις απαιτήσεις περί αποδείξεως επιτελούν πρωταρχικό ρόλο. Ειδικότερα, οι αγωγές αστικού δικαίου συνεπεία παραβίασης του δικαίου του ανταγωνισμού κατά κανόνα καθιστούν απαραίτητη την πολύπλοκη ανάλυση πραγματικών περιστατικών και οικονομικών στοιχείων, χαρακτηρίζονται δε από μείζονα ασυμμετρία πληροφόρησης. Οι παράγοντες αυτοί ενδέχεται να υπονομεύσουν την ικανότητα των προσώπων που κινούν τέτοιου είδους αστικές δίκες να ασκήσουν αποτελεσματικά τα δικαιώματά τους.

2. Στο πλαίσιο αυτό, το ζήτημα της αποδεικτικής ισχύος των αποφάσεων εθνικής αρχής ανταγωνισμού ενώπιον των εθνικών πολιτικών δικαστηρίων που καλούνται να αποφανθούν επί αγωγών αποζημίωσης για παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού έχει πλέον διευθετηθεί με το

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104/ΕΕ σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού². Ωστόσο, παραμένουν προς απάντηση πλείονα ερωτήματα.

3. Ειδικότερα, πέραν των ζητημάτων που σχετίζονται με την ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως, ποια είναι η αποδεικτική ισχύς των αποφάσεων αυτών σε αγωγές κηρύξεως ακυρότητας που βασίζονται στο άρθρο 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ; Περαιτέρω, ποια είναι η φύση της διατάξεως του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, η οποία καθορίζει την εφαρμογή της *ratione temporis*; Εάν η διάταξη αυτή δεν τυγχάνει εφαρμογής, ποια είναι, στην περίπτωση αυτή, η αποδεικτική ισχύς των εν λόγω αποφάσεων στο πλαίσιο αγωγών αποζημίωσης για παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης;

4. Στην υπό κρίση υπόθεση, η οποία αφορά αίτηση προδικαστικής απόφασης που υπέβαλε το Juzgado de lo Mercantil de Madrid (εμποροδικείο Μαδρίτης, Ισπανία), αιτούν δικαστήριο, το Δικαστήριο θα έχει την ευκαιρία να παράσχει διευκρινίσεις για όλα τα ανωτέρω ζητήματα.

I. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

5. Το άρθρο 2 του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα [101 και 102 ΣΛΕΕ]³, το οποίο φέρει τον τίτλο «Βάρος αποδείξεως», ορίζει τα εξής:

«Στο πλαίσιο του συνόλου των εθνικών και κοινοτικών διαδικασιών εφαρμογής των άρθρων [101 και 102 ΣΛΕΕ], η απόδειξη της παράβασης του άρθρου [101] παράγραφος 1 ή του άρθρου [102 ΣΛΕΕ] βαρύνει το μέρος ή την αρχή που ισχυρίζεται την παράβαση. [...]»

6. Η αιτιολογική σκέψη 34 της οδηγίας 2014/104 έχει ως εξής:

«Για τη διασφάλιση αποτελεσματικής και συνεπούς εφαρμογής των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ από την Επιτροπή και τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, απαιτείται κοινή προσέγγιση σε ολόκληρη την Ένωση σχετικά με την ισχύ των εκ μέρους των εθνικών αρχών ανταγωνισμού τελεσίδικων αποφάσεων παράβασης ως προς τις μεταγενέστερες αγωγές αποζημίωσης. [...] Προκειμένου να ενισχυθεί η ασφάλεια δικαίου, να αποφεύγεται η ασυνέπεια κατά την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, να αυξηθούν η αποτελεσματικότητα και η διαδικαστική ορθολογικότητα των αγωγών αποζημίωσης και να ενισχυθεί η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές, η διαπίστωση παράβασης του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ σε τελεσίδικη απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου θα πρέπει να μην μπορεί να αμφισβητηθεί στο πλαίσιο μεταγενέστερης αγωγής αποζημίωσης. Επομένως, η διαπίστωση [αυτή] παράβασης [...] θα πρέπει να θεωρείται αδιάψευστη στο πλαίσιο αγωγών αποζημίωσης που αφορούν την ίδια παράβαση και ασκούνται στο κράτος μέλος της εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή του αναθεωρητικού δικαστηρίου. Η ισχύς της διαπίστωσης θα πρέπει,

² Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2014, L 349, σ. 1).

³ ΕΕ 2003, L 1, σ. 1.

ωστόσο, να καλύπτει μόνο τη φύση της παράβασης καθώς και το καθ' ύλην, προσωπικό, χρονικό και κατά τόπον πεδίο εφαρμογής της όπως καθορίστηκε από την αρμόδια αρχή ή το αναθεωρητικό δικαστήριο κατά την άσκηση της δικαιοδοσίας τους.»

7. Το άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2014/104, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ισχύς των εθνικών αποφάσεων», προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η παράβαση διάταξης δικαίου ανταγωνισμού η οποία έχει διαπιστωθεί με τελεσίδικη απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου θεωρείται πλέον αδιάψευστη για τους σκοπούς της αγωγής αποζημίωσης που εισάγεται ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων, δυνάμει των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ ή δυνάμει του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού.

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, όταν τελεσίδικη απόφαση της παραγράφου 1 έχει εκδοθεί σε άλλο κράτος μέλος, αυτή η τελεσίδικη απόφαση να μπορεί να υποβληθεί ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο ως τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως μέσο απόδειξης του γεγονότος της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού και, κατά περίπτωση, να μπορεί να εκτιμηθεί παράλληλα με τυχόν άλλο αποδεικτικό υλικό που προσκομίζουν οι διάδικοι.»

8. Το άρθρο 22 της οδηγίας 2014/104, το οποίο φέρει τον τίτλο «Χρονικά όρια εφαρμογής», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά μέτρα που θεσπίζουν σύμφωνα με το άρθρο 21 προκειμένου να συμμορφωθούν με τις ουσιαστικές διατάξεις της παρούσας οδηγίας δεν εφαρμόζονται αναδρομικά.

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά μέτρα που θεσπίζονται σύμφωνα με το άρθρο 21, εκτός από αυτά που αναφέρονται στην παράγραφο 1, δεν ισχύουν για αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου πριν από τις 26 Δεκεμβρίου 2014.»

B. Το ισπανικό δίκαιο

9. Η οδηγία 2014/104 μεταφέρθηκε στο ισπανικό δίκαιο με τη Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores (πράξη νομοθετικού περιεχομένου 9/2017, περί μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο των οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον οικονομικό, στον εμπορικό και στον υγειονομικό τομέα και των σχετικών με την απόσπαση των εργαζομένων οδηγιών)⁴, της 26ης Μαΐου 2017, η οποία τροποποίησε τον Ley 15/2007 de Defensa de la Competencia (νόμο 15/2007, περί προστασίας του ανταγωνισμού), της 3ης Ιουλίου 2007⁵.

⁴ BOE αριθ. 126, της 27ης Μαΐου 2017, σ. 42820.

⁵ BOE αριθ. 159, της 4ης Ιουλίου 2007, σ. 28848.

II. Το ιστορικό της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

10. Οι κληρονόμοι του KN είναι ιδιοκτήτες πρατηρίου καυσίμων το οποίο κατασκευάστηκε από τον KN και βρίσκεται στην Ισπανία. Η Repsol SA είναι η κύρια ισπανική εταιρία που δραστηριοποιείται στον τομέα της παραγωγής ενεργειακών προϊόντων με τη διαδικασία διυλίσεως του αργού πετρελαίου. Μεταξύ 1987 και 2009 ο KN ή οι κληρονόμοι του και η Repsol συνήψαν πέντε συμβάσεις προμήθειας καυσίμων σε σχέση με τη λειτουργία του πρατηρίου.

11. Οι δύο πρώτες συμβάσεις συνήφθησαν το 1987 και το 1996, αντιστοίχως. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι συμβάσεις αυτές, καίτοι χαρακτηρίζονταν ως συμβάσεις αποκλειστικής προμήθειας, μπορούσαν να θεωρηθούν στην πραγματικότητα ως συμβάσεις μεταπώλησης⁶. Οι δύο αυτές συμβάσεις προέβλεπαν ότι η αμοιβή του πρατηριούχου συνίστατο σε προμήθεια την οποία αυτός μπορούσε να χρεώσει επί της τιμής λιανικής πώλησης των καυσίμων, η οποία ήταν η συνιστώμενη από τη Repsol τιμή.

12. Με απόφαση της 11ης Ιουλίου 2001 (στο εξής: απόφαση του 2001), το Tribunal de Defensa de la Competencia (δικαστήριο υποθέσεων ανταγωνισμού, Ισπανία) διαπίστωσε παράβαση των εθνικών κανόνων ανταγωνισμού εκ μέρους της Repsol και εξέδωσε την ακόλουθη απόφαση:

«1. Διαπιστώνει ότι η [Repsol] εφάρμοσε πρακτική η οποία απαγορεύεται από το άρθρο 1, παράγραφος 1, του Ley de Defensa de la Competencia [νόμου περί προστασίας του ανταγωνισμού], καθόσον καθόρισε τις τιμές λιανικής πώλησης καυσίμων για τους διανομείς που συνεργάζονταν μαζί της υπό εικαζόμενο καθεστώς προμήθειας ή πρακτορείας, βάσει των συμβάσεων που μνημονεύονται [παραλείπονται] στον υπηρεσιακό φάκελο.

2. Διατάσσει τη [Repsol] να παύσει να καθορίζει τις τιμές στο πλαίσιο των σχέσεων με τα συνδεδεμένα με αυτήν πρατήρια καυσίμων βάσει συμβάσεων με παρόμοια χαρακτηριστικά.»

13. Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε από το Audiencia Nacional (ανώτερο ειδικό δικαστήριο, Ισπανία)⁷ και στη συνέχεια από το Tribunal Supremo (Ανώτατο Δικαστήριο, Ισπανία)⁸, με αποτέλεσμα να καταστεί αμετάκλητη.

14. Στις 22 Φεβρουαρίου 2001, στις 22 Φεβρουαρίου 2006 και στις 17 Ιουλίου 2009, ο KN ή οι κληρονόμοι του και η Repsol συνήψαν τρεις μεταγενέστερες συμβάσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως «συμβάσεις αποκλειστικής προμήθειας». Οι τρεις αυτές συμβάσεις προέβλεπαν υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας υπέρ της Repsol για πέντε, τρία και πέντε έτη, αντιστοίχως. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι από οικονομικής απόψεως επρόκειτο για καθεστώς «υποτιθέμενης» προμήθειας το οποίο υπέκρυπτε, στην πραγματικότητα, σύμβαση μεταπώλησης, διότι ο πράκτορας αναλάμβανε τον κίνδυνο του προϊόντος και όφειλε να προκαταβάλλει εγκαίρως το τίμημα των παραγγελθέντων προϊόντων (την καθορισθείσα από τη Repsol τιμή λιανικής πώλησης μείον την προμήθεια), ούτως ώστε η Repsol να είναι σε θέση να βεβαιώσει την πληρωμή πριν από την παράδοση.

⁶ Από την εν λόγω απόφαση προκύπτει, ειδικότερα, ότι τα καύσιμα που προμήθευε η Repsol περιέρχονταν στην κυριότητα του KN από τη μετάγγισή τους στη δεξαμενή του πρατηρίου καυσίμων.

⁷ Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2007, προσφυγή αριθ. 866/01.

⁸ Απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 2010, προσφυγή αριθ. 6188/2007.

15. Από την εν λόγω απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι τρεις ως άνω συμβάσεις αναγνώριζαν επισήμως τη δυνατότητα του πράκτορα να χορηγεί εκπτώσεις προς τους πελάτες προβαίνοντας σε συμψηφισμό τους με την προμήθειά του. Ωστόσο, η δυνατότητα αυτή ήταν, κατά κανόνα, εντελώς θεωρητική.

16. Κατόπιν έρευνας που επιβεβαίωσε ότι η Repsol εξακολουθούσε να παραβιάζει τους κανόνες του ανταγωνισμού, δεδομένου ότι η δυνατότητα που παρείχε στους πρατηριούχους του δικτύου της να χορηγούν εκπτώσεις προβαίνοντας σε συμψηφισμό με την προμήθειά τους αποδείχθηκε ότι δεν ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα, η Comisión Nacional de la Competencia (Εθνική Επιτροπή Ανταγωνισμού, στο εξής: CNC)⁹, με απόφαση της 30ής Ιουλίου 2009 (στο εξής: απόφαση του 2009), αποφάσισε να επιβάλει κυρώσεις, μεταξύ άλλων, στη Repsol για τις ως άνω παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού. Το διατακτικό της απόφασης του 2009 όριζε τα εξής:

«ΠΡΩΤΟΝ. – Διαπιστώνει ότι η Repsol [...] παρέβ[η] το άρθρο 1 του [νόμου περί προστασίας του ανταγωνισμού] και το άρθρο [101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ], καθόσον καθόρισ[ε] εμμέσως τη λιανική τιμή πώλησης από ανεξάρτητους επιχειρηματίες που λειτουργούν υπό το σήμα της, περιορίζοντας τον ανταγωνισμό μεταξύ των πρατηρίων καυσίμων του δικτύου της και μεταξύ των υπόλοιπων πρατηρίων καυσίμων.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ. – Διαπιστώνει ότι όλες οι συμβάσεις που περιλαμβάνουν ρήτρες δυνάμει των οποίων ο αντιπροσωπευόμενος μεταφέρει στον αντισυμβαλλόμενο του σημαντικούς εμπορικούς ή χρηματοοικονομικούς κινδύνους θα αντιμετωπίζονται, για τους σκοπούς της εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού, ως συμβάσεις μεταπώλησης.

ΤΡΙΤΟΝ. – Διαπιστώνει ότι κάθε άλλη συμβατική ρήτρα που περιέχεται στις συμβάσεις προμήθειας καυσίμων της Repsol και προβλέπει ότι η τιμή αγοράς του καυσίμου καθορίζεται με αναφορά στη μέγιστη ή στη συνιστώμενη τιμή, είτε του ίδιου του πρατηρίου καυσίμων είτε των τοπικών ανταγωνιστών, αντιβαίνει στο άρθρο 1 του [νόμου περί ανταγωνισμού] και το άρθρο [101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ] [...].

ΤΕΤΑΡΤΟΝ. – Διαπιστώνει ότι κάθε άλλη συμβατική ρήτρα που περιέχεται στις συμβάσεις προμήθειας καυσίμων της Repsol [...] και προβλέπει ότι οι εισπραττόμενες προμήθειες/περιθώρια κέρδους καθορίζονται σε επίπεδα αντίστοιχα με εκείνα της περιοχής στην οποία βρίσκεται το πρατήριο καυσίμων που καλύπτεται από τη σύμβαση αντιβαίνει προς το άρθρο 1 του [νόμου περί ανταγωνισμού] και το άρθρο [101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ] [...].

ΠΕΜΠΤΟΝ. – Διατάσσει τη Repsol [...] να λάβει, από την κοινοποίηση της παρούσας αποφάσεως, τα αναγκαία μέτρα για την παύση όλων των πρακτικών οι οποίες συμβάλλουν στον έμμεσο καθορισμό της τιμής των καυσίμων που πωλούνται στα πρατήρια των δικτύων τα οποία καλύπτονται από συναφθείσα με τη Repsol [...] σύμβαση για τη χρήση του σήματος του προμηθευτή και των οποίων οι διαχειριστές είναι ανεξάρτητοι επιχειρηματίες για τους σκοπούς της εφαρμογής των κανόνων του ανταγωνισμού [...].»

17. Η απόφαση του 2009 επικυρώθηκε από τα ισπανικά δικαστήρια¹⁰ και κατέστη, συνεπώς, αμετάκλητη.

⁹ Nuv Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia (Εθνική Επιτροπή Αγορών και Ανταγωνισμού, στο εξής: CNMC).

¹⁰ Σε τελευταίο βαθμό, επικυρώθηκε με τις αποφάσεις του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου) της 22ας Μαΐου και της 2ας Ιουνίου 2015.

18. Στο πλαίσιο διαδικασίας επιτήρησης, η CNMC εξέδωσε τρεις αποφάσεις¹¹ στις οποίες διαπίστωσε ότι η Repsol είχε διατηρήσει την παράνομη πρακτική της έως το 2019.

19. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι κληρονόμοι του ΚΝ άσκησαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αγωγή για την κήρυξη της ακυρότητας των υφιστάμενων μεταξύ των μερών συμβάσεων, βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, λόγω του καθορισμού της λιανικής τιμής των καυσίμων κίνησης και λοιπών καυσίμων από τη Repsol κατά παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, καθώς και αγωγή αποζημίωσης για την προκληθείσα από την παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ ζημία. Προς απόδειξη της παράνομης πρακτικής οι κληρονόμοι του ΚΝ προσκόμισαν τις δύο αποφάσεις των ισπανικών αρχών ανταγωνισμού (ήτοι την απόφαση του 2001 και την απόφαση του 2009) οι οποίες έχουν καταστεί αμετάκλητες.

20. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2 του κανονισμού 1/2003, η απόδειξη της παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ βαρύνει το μέρος που προβάλλει την παράβαση. Παραπέμπει επίσης στην αρχή της αποτελεσματικότητας και χαρακτηρίζει την αγωγή των κληρονόμων του ΚΝ ως αγωγή για την κήρυξη της ακυρότητας των υφιστάμενων μεταξύ των μερών συμβάσεων με αίτημα αποκατάστασης της προκληθείσας ζημίας (αγωγή «stand-alone»).

21. Στη συνέχεια, επισημαίνει ότι η εθνική νομολογία¹² δεν αναγνωρίζει αποδεικτική ισχύ στις αποφάσεις της αρχής ανταγωνισμού στο πλαίσιο αγωγής κηρύξεως ακυρότητας όπως η ασκηθείσα από τους κληρονόμους του ΚΝ. Από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι τα μέτρα που λαμβάνουν οι ισπανικές αρχές ανταγωνισμού, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που επικυρώθηκαν από τα αρμόδια δικαστήρια, δεν πρέπει να οδηγούν σε ακύρωση όλων των συναφθεισών από τις πετρελαϊκές εταιρίες συμβάσεων για τη χρήση του σήματος του προμηθευτή. Οι αποφάσεις αυτές δεν αποτελούν καν ένδειξη παράνομης πρακτικής για το πολιτικό δικαστήριο. Κατά συνέπεια, για να επιτύχει την ακύρωση των επίμαχων συμβάσεων, ο ενάγων πρέπει να προσκομίσει εκ νέου ενώπιον του δικαστηρίου αυτού τα στοιχεία που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο του διοικητικού φακέλου.

22. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει περαιτέρω ότι, στο πλαίσιο της λεγόμενης αγωγής «follow-on», ο ενάγων μπορεί πλέον, σύμφωνα με το άρθρο 9 της οδηγίας 2014/104, να τηρεί την κατανομή του βάρους απόδειξης σχετικά με παράνομη πρακτική καταδεικνύοντας απλώς ότι οι τελεσίδικες αποφάσεις αρχής ανταγωνισμού αφορούν την επίμαχη συμβατική σχέση. Εν προκειμένω, όμως, οι κληρονόμοι του ΚΝ δεν άσκησαν μόνον αγωγή αποζημίωσης, αλλά επικαλούνται επίσης την ακυρότητα των επίμαχων συμβάσεων βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Ωστόσο, κατά το αιτούν δικαστήριο, η άρνηση οποιασδήποτε αποδεικτικής ισχύος της αποφάσεως του 2001 και της αποφάσεως του 2009 θα είχε ως αποτέλεσμα τη διατήρηση σε ισχύ των απαγορευόμενων από το άρθρο 101 ΣΛΕΕ συμβάσεων, καθώς και τη μη αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από την απαγορευόμενη πρακτική στα θιγόμενα πρόσωπα. Το ενδεχόμενο αυτό πρέπει να αποκλεισθεί, στον βαθμό που οι συμβάσεις μεταξύ της Repsol και των κληρονόμων του ΚΝ αντιστοιχούν σε αποδεκτές πρακτικές και σε συμβάσεις που εξετάστηκαν από τις αρχές ανταγωνισμού στις ως άνω αποφάσεις και, μεταξύ άλλων, εφαρμόστηκαν κατά την ίδια περίοδο και στην ίδια γεωγραφική αγορά με τις επίμαχες συμβάσεις.

¹¹ Αποφάσεις της 20ής Δεκεμβρίου 2013, της 27ης Ιουλίου 2017 και της 12ης Ιουνίου 2020 (φάκελος VS/652/07 REPSOL/CEPSA/BP).

¹² Βλ. ισπανική νομολογία αναφερόμενη στην ενότητα β' της αποφάσεως περί παραπομπής.

23. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Εάν ο ενάγων αποδείξει ότι η συμβατική σχέση αποκλειστικής προμήθειας με χρήση του σήματος του προμηθευτή (υπό καθεστώς προμήθειας ή πώλησης σε σταθερή τιμή βάσει τιμής αναφοράς-μεταπώλησης με έκπτωση) που έχει με τη [Repsol] εμπίπτει στο γεωγραφικό και χρονικό πεδίο εφαρμογής που εξετάστηκε από την εθνική αρχή ανταγωνισμού, πρέπει να θεωρείται ότι η συμβατική αυτή σχέση επηρεάζεται από την απόφαση [του 2001] (υπόθεση 490/00 REPSOL) και/ή από την απόφαση [του 2009] (υπόθεση 652/07 REPSOL/CEPSA/BP), καθώς και ότι πληρούνται, βάσει των αποφάσεων αυτών, οι απαιτήσεις του άρθρου 2 του κανονισμού 1/2003 σχετικά με το βάρος απόδειξης της παράβασης;
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο προηγούμενο ερώτημα και εφόσον αποδειχθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση ότι η συμβατική σχέση επηρεάζεται από την απόφαση [του 2001] (υπόθεση 490/00 REPSOL) και/ή από την απόφαση [του 2009] (υπόθεση 652/07 REPSOL/CEPSA/BP), συνεπάγεται τούτο την υποχρεωτική κήρυξη της αυτοδίκαιης ακυρότητας της συμφωνίας, σύμφωνα με το άρθρο 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ;»

III. Ανάλυση

24. Τα δύο προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο στην υπό κρίση υπόθεση αποσκοπούν στον καθορισμό, υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης, της αποδεικτικής ισχύος που πρέπει να αναγνωρισθεί, στο πλαίσιο της ασκηθείσας ενώπιόν του αστικής αγωγής, σε δύο αμετάκλητες αποφάσεις των ισπανικών αρχών ανταγωνισμού με τις οποίες διαπιστώθηκαν παραβάσεις τόσο του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού όσο και του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης.

25. Προτού υπεισελθω στη λεπτομερή εξέταση των προδικαστικών ερωτημάτων, επιβάλλονται, κατά τη γνώμη μου, ορισμένες εισαγωγικές παρατηρήσεις.

26. Αφενός, είναι σκόπιμο να διευκρινιστούν ορισμένες πτυχές της αγωγής που άσκησαν οι κληρονόμοι του KN ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου στη διαφορά της κύριας δίκης.

27. Αφετέρου, το ζήτημα της επιρροής απρόσβλητης απόφασης εθνικής αρχής ανταγωνισμού για τους σκοπούς αγωγής αποζημίωσης που ασκείται ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου διέπεται πλέον από το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, η οποία μεταφέρθηκε στο ισπανικό δίκαιο με το άρθρο 75 του νόμου 15/2007 περί προστασίας του ανταγωνισμού, όπως τροποποιήθηκε με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου 9/2017. Επομένως, πρέπει κατ' αρχάς να εξακριβωθεί αν η διάταξη αυτή είναι εφαρμοστέα στη διαφορά της κύριας δίκης.

A. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

1. Επί της ασκηθείσας ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αγωγής

28. Εν προκειμένω, με τις αποφάσεις του 2001 και του 2009, οι ισπανικές αρχές ανταγωνισμού διαπίστωσαν ότι η Repsol είχε παραβιάσει, επί σειρά ετών, την απαγόρευση συμπράξεων που περιορίζουν τον ανταγωνισμό, η οποία προβλέπεται από την εθνική και την ενωσιακή νομοθεσία περί ανταγωνισμού, καθορίζοντας εμμέσως τις λιανικές τιμές πώλησης καυσίμων στο πλαίσιο των

σχέσεων με τα συνδεδεμένα με αυτήν πρατήρια καυσίμων. Οι ως άνω αρχές διαπίστωσαν κάθετους περιορισμούς του ανταγωνισμού στο πλαίσιο των συμβατικών σχέσεων μεταξύ του παραγωγού-προμηθευτή των καυσίμων, ήτοι της Repsol, και των διανομέων της, ήτοι των πρατηρίων καυσίμων.

29. Κατά το καλυπτόμενο από τις δύο προαναφερθείσες αποφάσεις χρονικό διάστημα ο ΚΝ και οι κληρονόμοι του, ενάγοντες ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, συνήψαν διάφορες συμβάσεις με τη Repsol για την αποκλειστική προμήθεια καυσίμων προς μεταπώληση στο πρατήριο τους. Καθόσον θεωρούν ότι ζημιώθηκαν από την αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά που επέδειξε η Repsol, οι κληρονόμοι του ΚΝ άσκησαν αστική αγωγή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

30. Στο πλαίσιο της αγωγής αυτής, οι κληρονόμοι του ΚΝ ζητούν από το εν λόγω δικαστήριο, ως διακριτές συνέπειες της παράβασης του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, αφενός, να κηρύξει τις σχετικές συμβάσεις άκυρες κατ' ευθεία εφαρμογή του άρθρου 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και, αφετέρου, να υποχρεώσει τη Repsol να αποκαταστήσει τις προκληθείσες από την ως άνω παράβαση ζημιές¹³.

31. Στην απόφαση περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο χαρακτηρίζει ρητώς την αγωγή αυτή ως αγωγή «stand-alone». Το ως άνω δικαστήριο φαίνεται να αντλεί τον χαρακτηρισμό αυτό από το γεγονός ότι η ασκηθείσα από τους κληρονόμους του ΚΝ αγωγή αποζημίωσης συνδυάζεται με αγωγή για την κήρυξη της ακυρότητας των υφιστάμενων συμβάσεων βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Ο χαρακτηρισμός αυτός, για τον οποίο έγινε λόγος τόσο στις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο όσο και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, χρήζει ορισμένων διευκρινίσεων.

32. Στο δίκαιο του ανταγωνισμού, και συγκεκριμένα στο πλαίσιο της «private enforcement», γίνεται κατά κανόνα διάκριση των αστικών αγωγών αποζημίωσης για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού σε δύο τύπους: τις «αυτοτελείς αγωγές» (ή «αγωγές stand-alone») και τις «παρεπόμενες αγωγές» (ή «αγωγές follow-on»).

33. Μολονότι στο πλαίσιο της «private enforcement» του δικαίου του ανταγωνισμού η διάκριση αυτή χρησιμοποιείται συχνά στην πράξη¹⁴, δεν υπάρχει ακριβής νομικός ορισμός στο δίκαιο της Ένωσης για τους δύο ως άνω τύπους αγωγών. Συνεπώς, η οδηγία 2014/104 δεν αναφέρεται ρητώς στη διάκριση αυτή ούτε στους δύο τύπους αγωγών. Οι μόνες αναφορές στη διάκριση μεταξύ αγωγών «stand-alone» και «follow-on» εντοπίζονται σε προπαρασκευαστικά έγγραφα της Επιτροπής σχετικά με την έκδοση της ως άνω οδηγίας¹⁵.

¹³ Βλ. σ. 6 και 69 της αναγνωριστικής αγωγής που κατέθεσαν οι κληρονόμοι του ΚΝ ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου στις 12 Φεβρουαρίου 2018.

¹⁴ Βλ. μεταξύ άλλων, για παράδειγμα, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα L. Medina στην υπόθεση Daimler (Συμπράξεις – Φορτηγά συλλογής οικιακών απορριμμάτων) (C-588/20, EU:C:2022:130, σημεία 1 και 6) ή προτάσεις του γενικού εισαγγελέα A. Ράντου στην υπόθεση Volvo και DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2021:884, σημεία 18, 45, 46 και 49).

¹⁵ Βλ., για παράδειγμα, έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, Συνοπτική παρουσίαση της εκτίμησης των επιπτώσεων, Αγωγές αποζημίωσης για παραβίαση της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας της ΕΕ που συνοδεύει την πρόταση για οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβιάσεις των διατάξεων της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 11ης Ιουνίου 2013 [SWD(2013) 204 final, σημείο 10] ή Commission Staff Working Paper Services accompanying the White Paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules της 2ας Απριλίου 2008 [SEC(2008) 404, βλ., μεταξύ άλλων, υποσημείωση 3 και σημείο 21].

34. Από τα ως άνω έγγραφα, καθώς και από τη χρήση των εννοιών αυτών στην πράξη, προκύπτει ότι οι «αυτοτελείς αγωγές» (ή «αγωγές stand-alone») είναι οι αγωγές αστικού δικαίου, ιδίως αγωγές αποζημίωσης¹⁶, που ασκούνται ενώπιον δικαστηρίου χωρίς να έχει προηγηθεί η έκδοση αποφάσεως από αρχή ανταγωνισμού. Οι «παρεπόμενες αγωγές» (ή «αγωγές follow-on»), απεναντίας, είναι οι αγωγές αστικού δικαίου που έπονται της διαπιστώσεως από αρχή ανταγωνισμού της παραβίασης της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού.

35. Ως εκ τούτου, η διχοτόμηση μεταξύ αγωγών τύπου «follow-on» και τύπου «stand-alone» αφορά τη διάκριση μεταξύ αστικών αγωγών που ασκούνται με αίτημα την αναγνώριση από το πολιτικό δικαστήριο των έννομων συνεπειών που απορρέουν από παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού στις μεταξύ ιδιωτών σχέσεις –μεταξύ άλλων, την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε συνεπεία της παράβασης αυτής– με γνώμονα το αν έχει προηγηθεί ή όχι η διαπίστωση της παράβασης με απόφαση αρχής ανταγωνισμού. Δεν πρόκειται, συνεπώς, όπως φαίνεται να υπονοεί το αιτούν δικαστήριο και τουλάχιστον ένα μέρος της ισπανικής νομολογίας¹⁷, για διάκριση μεταξύ αγωγών για την κήρυξη ακυρότητας, αφενός, και αγωγών αποζημίωσης, αφετέρου.

36. Ωστόσο, στην προκειμένη περίπτωση, ανεξαρτήτως του αποτελέσματος που έχουν in concreto οι δύο αποφάσεις των ισπανικών αρχών ανταγωνισμού στο πλαίσιο της ασκηθείσας ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αστικής αγωγής, από τη δικογραφία προκύπτει σαφώς ότι η ασκηθείσα από τους κληρονόμους του KN αστική αγωγή έπεται των διαπιστώσεων στις οποίες προέβησαν οι ισπανικές αρχές ανταγωνισμού με τις δύο αποφάσεις του 2001 και του 2009, από τις οποίες προκύπτει ότι η Repsol παρέβη την απαγόρευση συμπράξεων που περιορίζουν τον ανταγωνισμό.

37. Πράγματι, οι κληρονόμοι του KN θέλουν μάλιστα να βασιστούν στις εν λόγω διαπιστώσεις προς στήριξη της αγωγής τους. Άλλωστε, τα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο σχετικά με την αποδεικτική ισχύ των δύο αυτών αποφάσεων στο πλαίσιο της ως άνω αστικής αγωγής επιβεβαιώνουν ότι η ίδια αυτή αγωγή ασκήθηκε κατόπιν των εν λόγω αποφάσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, διατηρώ αμφιβολίες ως προς τον χαρακτηρισμό από το αιτούν δικαστήριο της επίμαχης αγωγής αποζημίωσης ως αγωγής «stand-alone».

38. Το γεγονός ότι η αγωγή αποζημίωσης συνδυάζεται με αγωγή για την κήρυξη της ακυρότητας των υφιστάμενων μεταξύ των διαδίκων συμβάσεων βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ είναι άνευ σημασίας υπό το πρίσμα αυτό.

39. Ειδικότερα, καίτοι οι δύο ως άνω αγωγές είναι αναμφίβολα συναφείς –καθόσον αμφότερες αφορούν την ίδια παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού–, πρόκειται για διακριτές μεταξύ τους αγωγές διότι αφορούν διαφορετικές έννομες συνέπειες απορρέουσες από την παράβαση αυτή και στηρίζονται σε διαφορετική νομική βάση. Με την αγωγή για την κήρυξη ακυρότητας ζητείται η αναγνώριση της αυτοδίκαιης ακυρότητας των συμβάσεων που συνήφθησαν κατά παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού, βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Η αγωγή αποζημίωσης, απεναντίας, έχει ως αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε

¹⁶ Ελλείπει κανονιστικού ορισμού των δύο τύπων αγωγών, δεν αποκλείεται η διάκριση μεταξύ αγωγών «stand-alone» και «follow-on» να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για τις αγωγές κηρύξεως ακυρότητας, αναλόγως του αν έπονται ή όχι της διαπιστώσεως της αρχής ανταγωνισμού για την τέλεση παράβασης των κανόνων του ανταγωνισμού. Κατά κανόνα, πάντως, η διάκριση χρησιμοποιείται σε σχέση με τις αγωγές αποζημίωσης.

¹⁷ Ειδικότερα, από τα χωρία της νομολογίας που περιέχονται στις παρατηρήσεις της Ισπανικής Κυβερνήσεως προκύπτει ότι, τουλάχιστον σε ορισμένες αποφάσεις των ισπανικών δικαστηρίων, γίνεται διάκριση μεταξύ «αγωγών για την κήρυξη ακυρότητας» (αγωγών «stand-alone») και αγωγών αστικής ευθύνης λόγω παραβάσεως των κανόνων του ανταγωνισμού της Ένωσης (αγωγών «follow-on»).

συνεπεία της ως άνω παράβασης και βασίζεται σε δικαίωμα που αναγνωρίζει το δίκαιο της Ένωσης¹⁸, το οποίο εφαρμόζεται μέσω των εθνικών κανόνων περί αστικής ευθύνης, είτε συμβατικής είτε εξωσυμβατικής.

40. Συναφώς, από την απόφαση περί παραπομπής δεν προκύπτει σαφώς αν οι κληρονόμοι του KN στηρίζουν την αγωγή αποζημίωσης σε συμβατική ή εξωσυμβατική ευθύνη της Repsol¹⁹. Ωστόσο, ο χαρακτηρισμός της αγωγής αποζημίωσης, βάσει του εθνικού δικαίου, ως συμβατικής ή εξωσυμβατικής αστικής ευθύνης ουδόλως επηρεάζει το δικαίωμα για αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε συνεπεία παραβίασης του δικαίου του ανταγωνισμού. Πράγματι, ούτε η νομολογία, η οποία έχει αναγνωρίσει το δικαίωμα να ζητείται αποκατάσταση της ζημίας για παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού²⁰, ούτε η οδηγία 2014/104²¹ εξαρτούν την άσκηση του δικαιώματος αυτού από την ύπαρξη συγκεκριμένης μορφής ευθύνης.

41. Επομένως, έστω και αν υποθεθεί, όπως υποστήριξαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση οι εκπρόσωποι της Repsol, ότι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η αγωγή αποζημίωσης εξαρτάται από την κήρυξη της ακυρότητας –το οποίο, στην πραγματικότητα, φρονώ ότι δεν προκύπτει από την ανάγνωση του κατατεθέντος ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου από τους κληρονόμους του KN δικογράφου²²–, τούτο ουδόλως θα αναιρούσε το γεγονός ότι η ζημία της οποίας ζητείται η αποκατάσταση προκύπτει απευθείας από την παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού (της Ένωσης) και ότι η αξίωση για αποκατάσταση αποτελεί άσκηση αυτοτελούς δικαιώματος αναγνωρισμένου από το δίκαιο της Ένωσης, μη εξαρτώμενου από ενδεχόμενη κήρυξη της ακυρότητας των επίμαχων συμβάσεων.

2. Επί της δυνατότητας εφαρμογής του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104

42. Όπως ήδη επισημάνθηκε, το ζήτημα της επιρροής τελεσίδικης αποφάσεως εθνικής αρχής ανταγωνισμού κράτους μέλους για τους σκοπούς αγωγής αποζημίωσης ασκηθείσας ενώπιον δικαστηρίου του ίδιου κράτους μέλους για παράβαση των διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού διέπεται πλέον από το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104.

43. Στον βαθμό που η ασκηθείσα από τους κληρονόμους του KN αγωγή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, αφενός, κατατέθηκε στις 12 Φεβρουαρίου 2018, ήτοι μετά τη μεταφορά στο ισπανικό δίκαιο του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104²³, και, αφετέρου, εμπεριέχει τέτοια αγωγή αποζημίωσης, πρέπει, κατ' αρχάς, να εξακριβωθεί αν η διάταξη αυτή είναι εφαρμοστέα *ratione materiae* και *ratione temporis* στην προκειμένη περίπτωση.

¹⁸ Βλ. αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 2006, Manfredi κ.λπ. (C-295/04 έως C-298/04, EU:C:2006:461, σκέψη 61), και της 5ης Ιουνίου 2014, Kone κ.λπ. (C-557/12, EU:C:2014:1317, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

¹⁹ Το γεγονός ότι η αγωγή αποζημίωσης συνδυάζεται με την αγωγή κηρύξεως ακυρότητας φαίνεται να συνηγορεί υπέρ της συμβατικής ευθύνης. Τούτο προκύπτει, επίσης, από το γεγονός ότι, καθόσον η παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού έλαβε χώρα στο πλαίσιο κάθετης σχέσης, υφίσταται συμβατική σχέση μεταξύ της επιχείρησης που παρέβη του κανόνες του ανταγωνισμού και του φερόμενου ως ζημιωθέντος. Εναπόκειται, πάντως, στο εθνικό δίκαιο να καθορίσει τη φύση της αστικής ευθύνης.

²⁰ Βλ. νομολογία μνημονευόμενη στην υποσημείωση 18 των παρούσων προτάσεων.

²¹ Βλ., ιδίως, τους ορισμούς των όρων «αγωγή αποζημίωσης» και «αξίωση αποζημίωσης» στο άρθρο 2, σημεία 4 και 5, της οδηγίας 2014/104.

²² Βλ. σημείο 30 και υποσημείωση 13 των παρούσων προτάσεων.

²³ Βλ. σημείο 8 των παρούσων προτάσεων.

α) Επί της εφαρμογής *ratione materiae*

44. Όσον αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής *ratione materiae* της οδηγίας 2014/104 και, ειδικότερα, του άρθρου 9, παράγραφος 1, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ορισμένοι από τους διαδίκους που υπέβαλαν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου υποστήριξαν ότι η ως άνω οδηγία δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί εν προκειμένω, διότι εφαρμόζεται αποκλειστικώς σε αγωγές αποζημίωσης τύπου «follow-on». Παραπέμποντας στις εκτιμήσεις που διατυπώθηκαν στα σημεία 32 έως 41 ανωτέρω, τόσο όσον αφορά τη διάκριση μεταξύ αγωγών «stand-alone» και «follow-on» όσο και την ανάλυση της ασκηθείσας στην υπό κρίση υπόθεση αγωγής, επισημαίνω παράλληλα ότι από το άρθρο 1 της οδηγίας 2014/104, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής», και δη την παράγραφο 2, προκύπτει ότι η οδηγία αυτή θεσπίζει, μεταξύ άλλων, την επιβολή των κανόνων του ανταγωνισμού «σε αγωγές αποζημίωσης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων»²⁴, χωρίς να περιέχει οποιαδήποτε αναφορά στη διάκριση μεταξύ αγωγών «stand-alone» και «follow-on». Όπως επισημάνθηκε, η εν λόγω οδηγία δεν αναφέρει καν τέτοιου είδους διάκριση. Κατά συνέπεια, η οδηγία 2014/104 εφαρμόζεται σε κάθε τύπο αγωγής αποζημίωσης για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού, ανεξαρτήτως του χαρακτηρισμού της αγωγής ως «follow-on» ή «stand-alone».

45. Εξυπακούεται ότι στον βαθμό που η διάταξη του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 καθορίζει το αποτέλεσμα των αποφάσεων των εθνικών αρχών ανταγωνισμού, η διάταξη αυτή δεν μπορεί να εφαρμοστεί εάν δεν υπάρχει τέτοια απόφαση. Ωστόσο, αφενός, τούτο δεν σημαίνει ότι η ως άνω οδηγία δεν εφαρμόζεται *ratione materiae* σε αγωγές τύπου «stand-alone». Αφετέρου, στην υπό κρίση υπόθεση υπάρχουν μάλιστα δύο αποφάσεις της εθνικής αρχής ανταγωνισμού, τα δε προδικαστικά ερωτήματα αποσκοπούν ακριβώς στη διαπίστωση των αποτελεσμάτων και της αποδεικτικής ισχύος των αποφάσεων αυτών στο πλαίσιο της ασκηθείσας ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αστικής αγωγής, συμπεριλαμβανομένης της αγωγής αποζημίωσης.

46. Πρέπει, επιπλέον, να υπογραμμιστεί ότι, όπως προκύπτει από το άρθρο 1 της οδηγίας 2014/104, η οδηγία αυτή εφαρμόζεται αποκλειστικά σε αγωγές αποζημίωσης και, αντιθέτως, δεν έχει εφαρμογή σε αστικές αγωγές για την κήρυξη της ακυρότητας συμφωνιών που αντιβαίνουν στο άρθρο 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Οι αγωγές κηρύξεως ακυρότητας αυτού του είδους δεν ρυθμίζονται, συνεπώς, σε επίπεδο παραγώγου δικαίου της Ένωσης.

β) Επί της εφαρμογής *ratione temporis*

47. Όσον αφορά την εφαρμογή *ratione temporis* του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, επισημαίνω ότι, με πρόσφατη απόφαση της 22ας Ιουνίου 2022, Volvo και DAF Trucks (C-267/20, στο εξής: απόφαση Volvo, EU:C:2022:494), το Δικαστήριο παρέσχε διευκρινίσεις όσον αφορά τα κριτήρια για τον καθορισμό της δυνατότητας εφαρμογής *ratione temporis* των διαφόρων διατάξεων της ως άνω οδηγίας. Επρόκειτο, συν τοις άλλοις, για προδικαστική παραπομπή από ισπανικό δικαστήριο²⁵.

²⁴ Για το *ratione materiae* πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2014/104, βλ., επίσης, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, σημεία 55 έως 58).

²⁵ Επί της δυνατότητας εφαρμογής *ratione temporis* της οδηγίας 2014/104, βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Szpunar στην υπόθεση PACCAR κ.λπ. (C-163/21, EU:C:2022:286, σημεία 52 έως 58) και στην υπόθεση RegioJet (C-57/21, EU:C:2022:363, σημεία 27 έως 36).

48. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο κατ' αρχάς υπενθύμισε ότι η οδηγία 2014/104 περιέχει ειδική διάταξη, και συγκεκριμένα το άρθρο 22, η οποία καθορίζει ρητώς τις προϋποθέσεις της διαχρονικής εφαρμογής των ουσιαστικών και των μη ουσιαστικών διατάξεων της²⁶.

49. Πιο συγκεκριμένα, αφενός, δυνάμει του άρθρου 22, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, τα κράτη μέλη όφειλαν να διασφαλίσουν τη μη αναδρομική εφαρμογή των εθνικών διατάξεων που θεσπίζουν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 21 της οδηγίας, προκειμένου να συμμορφωθούν προς τις ουσιαστικές διατάξεις της²⁷.

50. Αφετέρου, δυνάμει του άρθρου 22, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/104, τα κράτη μέλη όφειλαν να διασφαλίσουν ότι καμία εθνική διάταξη την οποία έχουν θεσπίσει προκειμένου να συμμορφωθούν προς τις μη ουσιαστικές διατάξεις της οδηγίας δεν έχει εφαρμογή επί αγωγής αποζημίωσης της οποίας είχε επιληφθεί εθνικό δικαστήριο πριν από τις 26 Δεκεμβρίου 2014²⁸.

51. Επομένως, προκειμένου να καθοριστεί η διαχρονική εφαρμογή του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, πρέπει να διαπιστωθεί, πρώτον, αν η οικεία διάταξη συνιστά ουσιαστική διάταξη²⁹.

52. Το Δικαστήριο έκρινε περαιτέρω ότι, άπαξ και διαπιστωθεί ο ουσιαστικός ή μη ουσιαστικός χαρακτήρας της οικείας διάταξης, πρέπει να εξακριβωθεί, δεύτερον, αν, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπόθεσης της κύριας δίκης, ήτοι σε περίπτωση εκπρόθεσμης μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο, η επίμαχη κατάσταση, στον βαθμό που δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως νέα, διαμορφώθηκε πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της ως άνω οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο ή αν εξακολούθησε να παράγει τα αποτελέσματά της μετά τη λήξη της προθεσμίας αυτής³⁰.

53. Ειδικότερα, όσον αφορά τις οδηγίες, από τη νομολογία προκύπτει ότι, κατά κανόνα, μόνον, αφενός, οι νομικές καταστάσεις που διαμορφώθηκαν μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς μιας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο ή, αφετέρου, οι νομικές καταστάσεις που γεννήθηκαν υπό το κράτος παλαιότερου κανόνα και εξακολουθούν να παράγουν τα αποτελέσματά τους μετά την έναρξη ισχύος των εθνικών πράξεων που εκδόθηκαν για τη μεταφορά μιας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς μπορούν να υπαχθούν στο *ratione temporis* πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής³¹.

1) Επί του χαρακτήρα του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 ως ουσιαστικής ή δικονομικής διατάξεως

54. Μολονότι η οδηγία 2014/104, στο άρθρο 22, καθορίζει διαφορετικές προϋποθέσεις εφαρμογής *ratione temporis* για τις διατάξεις της, αναλόγως του αν πρόκειται για δικονομικές ή ουσιαστικές διατάξεις, δεν ορίζει ποιες από τις διατάξεις της πρέπει να θεωρηθούν ως ουσιαστικές ή ως δικονομικές.

²⁶ Βλ. απόφαση Volvo (σκέψη 35) και απόφαση της 28ης Μαρτίου 2019, Cogeco Communications (C-637/17, στο εξής: απόφαση Cogeco, σκέψη 25).

²⁷ Βλ. απόφαση Volvo (σκέψη 36) και απόφαση Cogeco (σκέψη 26).

²⁸ Βλ. απόφαση Volvo (σκέψη 37) και απόφαση Cogeco (σκέψη 27).

²⁹ Βλ. απόφαση Volvo (σκέψη 38). Στη σκέψη 39 της ίδιας αποφάσεως το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, ελλείψει παραπομπής του άρθρου 22 της οδηγίας 2014/104 στο εθνικό δίκαιο, το ζήτημα ποιες είναι οι ουσιαστικές και ποιες είναι οι μη ουσιαστικές διατάξεις της οδηγίας αυτής πρέπει να εκτιμηθεί με γνώμονα το δίκαιο της Ένωσης και όχι με γνώμονα το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο.

³⁰ Βλ. απόφαση Volvo (σκέψη 42).

³¹ Βλ. απόφαση Volvo (σκέψεις 33 και 34 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

55. Εν γένει, μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι ουσιαστικοί κανόνες καθορίζουν την ύπαρξη και την έκταση της ευθύνης των παραβατών του δικαίου του ανταγωνισμού, ενώ οι δικονομικοί κανόνες καθορίζουν τη διεξαγωγή της διαδικασίας³².

56. Ωστόσο, ελλείψει ενδείξεων στην οδηγία 2014/104, το Δικαστήριο στη νομολογία του προέβη σε λεπτομερή ανάλυση του περιεχομένου και του σκοπού κάθε διατάξεως της οδηγίας αυτής, της οποίας η εφαρμογή *ratione temporis* τελούσε υπό αμφισβήτηση, προκειμένου να καθορίσει τον ουσιαστικό ή δικονομικό χαρακτήρα της.

57. Όσον αφορά το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, πρέπει να υπομνησθεί ότι από το γράμμα της διατάξεως αυτής προκύπτει ότι τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η παράβαση διάταξης δικαίου ανταγωνισμού η οποία έχει διαπιστωθεί με τελεσίδικη απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου θεωρείται πλέον αδιάψευστη για τους σκοπούς της αγωγής αποζημίωσης που εισάγεται ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων, δυνάμει των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ ή δυνάμει του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού.

58. Όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 34 της οδηγίας 2014/104, η εν λόγω διάταξη αποσκοπεί στο να ενισχυθεί η ασφάλεια δικαίου, να αποφεύγεται η ασυνέπεια κατά την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, να αυξηθούν η αποτελεσματικότητα και η διαδικαστική ορθολογικότητα των αγωγών αποζημίωσης και να ενισχυθεί η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές.

59. Για την επίτευξη των ανωτέρω σκοπών, η ίδια ως άνω διάταξη αποδίδει, κατ' ουσίαν, στις τελεσίδικες αποφάσεις των εθνικών αρχών ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου με τις οποίες διαπιστώνεται παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού, ισχύ αδιάψευστης απόδειξης ως προς τη διαπίστωση αυτή για τους σκοπούς αγωγής αποζημίωσης. Υπό το πρίσμα αυτό, μπορεί να θεωρηθεί ότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 ρυθμίζει την αποδεικτική ισχύ ενός ειδικού αποδεικτικού μέσου, ήτοι της αποφάσεως εθνικής αρχής ανταγωνισμού. Σε περίπτωση που συμπίπτουν³³ η παράβαση που διαπιστώθηκε στην απόφαση της εθνικής αρχής και εκείνη που φέρεται να προκάλεσε τη ζημία η αποκατάσταση της οποίας αξιώνεται στο πλαίσιο της αστικής αγωγής, η εν λόγω απόφαση θεωρείται αδιάψευστη απόδειξη της παράβασης στο πλαίσιο της αγωγής αυτής.

60. Ωστόσο, μολονότι από το ανωτέρω σημείο των παρούσων προτάσεων προκύπτει ότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 ρυθμίζει την αξιολόγηση ενός (ειδικού) αποδεικτικού μέσου, ήτοι της αποφάσεως εθνικής αρχής ανταγωνισμού, είμαι της γνώμης ότι η διάταξη αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπηρετεί αμιγώς αποδεικτικό σκοπό³⁴.

³² Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Szpunar στην υπόθεση *RegioJet* (C-57/21, EU:C:2022:363, σημείο 29).

³³ Συναφώς, από την αιτιολογική σκέψη 34 της οδηγίας 2014/104 προκύπτει, αφενός, ότι η διαπίστωση παράβασης του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ που περιέχεται σε τελεσίδικη απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού πρέπει να θεωρείται αδιάψευστη στο πλαίσιο αγωγών αποζημίωσης που αφορούν την ίδια παράβαση και ασκούνται στο κράτος μέλος της αρχής ανταγωνισμού. Αφετέρου, προκύπτει ότι η ισχύς της διαπίστωσης πρέπει, ωστόσο, να καλύπτει μόνο τη φύση της εν λόγω παράβασης καθώς και το καθ' ύλην, προσωπικό, χρονικό και κατά τόπον πεδίο εφαρμογής της όπως καθορίστηκε από την αρχή ανταγωνισμού. Από την ανάγνωση αυτής της αιτιολογικής σκέψης συνάγεται, αφενός, ότι, προκειμένου να θεωρηθεί ως αδιάψευστη στο πλαίσιο αγωγών αποζημίωσης κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας, η διαπίστωση παράβασης των κανόνων του ανταγωνισμού που περιέχεται σε τελεσίδικη απόφαση της αρχής ανταγωνισμού πρέπει να αφορά την ίδια παράβαση που φέρεται να προκάλεσε τη ζημία που υπέστη ο ενάγων-ζημιωθείς. Συνεπώς, πρέπει να υπάρχει σύμπτωση μεταξύ των δύο παραβάσεων. Αφετέρου, από την ως άνω αιτιολογική σκέψη προκύπτει ότι η σύμπτωση αυτή πρέπει να καλύπτει τη φύση της παράβασης, καθώς και το καθ' ύλην, προσωπικό, χρονικό και κατά τόπον πεδίο εφαρμογής της (συναφώς, βλ., επίσης, σημείο 96 των παρούσων προτάσεων).

³⁴ Βλ. επίσης, συναφώς, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:32, σημείο 61).

61. Ειδικότερα, η ύπαρξη παράβασης των κανόνων του ανταγωνισμού που φέρεται να προκάλεσε τη ζημία η αποκατάσταση της οποίας αξιώνεται με την αγωγή αποζημίωσης συγκαταλέγεται στα αναγκαία στοιχεία που πρέπει να διαθέτει ο ζημιωθείς προκειμένου να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης³⁵.

62. Δεδομένου ότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 προβλέπει ότι, σε περίπτωση που η παράβαση διάταξης δικαίου ανταγωνισμού έχει διαπιστωθεί με τελεσίδικη απόφαση αρχής ανταγωνισμού, θεωρείται πλέον αδιάψευστη, με αποτέλεσμα να μην απαιτείται ο ζημιωθείς που ασκεί την αγωγή να αποδείξει την ύπαρξη τέτοιας παράβασης, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να γίνει δεκτό ότι η διάταξη αυτή αφορά ένα από τα στοιχεία που θεμελιώνουν την αστική ευθύνη για παραβάσεις διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού³⁶.

63. Η διάταξη αυτή καθιερώνει, κατ' ουσίαν, αμάχητο τεκμήριο³⁷ για την ύπαρξη ενός από τα στοιχεία αυτά, ήτοι την παράβαση, για τους σκοπούς της αγωγής αποζημίωσης, όταν η ίδια παράβαση έχει διαπιστωθεί με τελεσίδικη απόφαση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού του κράτους μέλους του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου ασκείται η αγωγή ή από αναθεωρητικό δικαστήριο του ίδιου κράτους μέλους. Πάντως, στον βαθμό που πρόκειται για αμάχητο τεκμήριο στοιχείου που θεμελιώνει την αστική ευθύνη, το τεκμήριο αυτό επηρεάζει άμεσα τη νομική κατάσταση της επιχείρησης κατά της οποίας στρέφεται η αγωγή αποζημίωσης³⁸.

64. Υπό τις συνθήκες αυτές, εκτιμώ ότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 συνιστά κανόνα στενά συνδεδεμένο με τη γένεση, τη στοιχειοθέτηση και την έκταση της αστικής ευθύνης των επιχειρήσεων που παρέβησαν τους κανόνες του ανταγωνισμού και ότι, επομένως, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ουσιαστικός κανόνας³⁹. Κατ' ακολουθίαν, πρόκειται για κανόνα ουσιαστικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 22, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας.

2) Επί του ζητήματος κατά πόσον η επίμαχη στην κύρια δίκη κατάσταση διαμορφώθηκε πριν από την προθεσμία μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο

65. Όπως προκύπτει από το σημείο 52 των παρουσών προτάσεων, προκειμένου να προσδιοριστεί η διαχρονική εφαρμογή του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, πρέπει επίσης να εξακριβωθεί αν, εν προκειμένω, η επίμαχη στην κύρια δίκη κατάσταση διαμορφώθηκε πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της ως άνω οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο ή αν εξακολουθεί να παράγει τα αποτελέσματά της και μετά τη λήξη της προθεσμίας αυτής⁴⁰.

66. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η επίμαχη στην κύρια δίκη νομική κατάσταση, ως προς την οποία δέον να εξακριβωθεί αν διαμορφώθηκε προ της ημερομηνίας αυτής, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να εξεταστεί σε σχέση με την πραγμάτωση των στοιχείων που θεμελιώνουν το δικαίωμα των κληρονόμων του ΚΝ για αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από τη διαπραχθείσα εκ μέρους της Repsol παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού⁴¹.

³⁵ Βλ. απόφαση Volvo (σκέψη 60).

³⁶ Πρβλ., όσον αφορά τα άλλα στοιχεία που θεμελιώνουν την ευθύνη (ήτοι την αιτιώδη συνάφεια και τη ζημία), απόφαση Volvo (σκέψη 94).

³⁷ Βλ., συναφώς, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, σημείο 95).

³⁸ Πρβλ. απόφαση Volvo (σκέψη 95).

³⁹ Πρβλ. απόφαση Volvo (σκέψεις 95 και 96) και προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, σημείο 62).

⁴⁰ Βλ. απόφαση Volvo (σκέψη 49). Από το σημείο 8 των παρουσών προτάσεων προκύπτει επίσης ότι η οδηγία 2014/104 δεν μεταφέρθηκε εμπρόθεσμα στο ισπανικό δίκαιο.

⁴¹ Βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2010, Stichting Natuur en Milieu κ.λπ. (C-266/09, EU:C:2010:779, σκέψεις 34 και 35).

67. Εν προκειμένω, οι κληρονόμοι του ΚΝ ζητούν την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν λόγω των περιορισμών του ανταγωνισμού οι οποίοι περιέχονται στις αναφερόμενες στα σημεία 11 και 14 των παρουσών προτάσεων πέντε συμβάσεις με τη Repsol.

68. Συναφώς, αφενός, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η τελευταία σύμβαση που συνήψαν οι κληρονόμοι του ΚΝ και στην οποία στηρίζουν την ευθύνη της Repsol υπεγράφη στις 17 Ιουλίου 2009 με πενταετή διάρκεια. Προκύπτει, επομένως, ότι η σύμβαση αυτή έληξε το αργότερο το 2014, δηλαδή πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο, ήτοι στις 27 Δεκεμβρίου 2016⁴². Κατά συνέπεια, κατά την ημερομηνία αυτή, οι ρήτρες των συμβάσεων που περιείχαν τους κάθετους περιορισμούς οι οποίοι οδήγησαν στην παραβατική συμπεριφορά δεν παρήγαγαν πλέον αποτελέσματα και, τουλάχιστον όσον αφορά συγκεκριμένα τους κληρονόμους του ΚΝ⁴³, η παράβαση έπαυσε πριν από την εν λόγω λήξη της ως άνω προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο⁴⁴.

69. Αφετέρου, από το εισαγωγικό δικόγραφο της αγωγής που άσκησαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου οι κληρονόμοι του ΚΝ προκύπτει ρητώς ότι αξιώνουν την αποκατάσταση της ζημίας που φέρονται να υπέστησαν κατά το χρονικό διάστημα από τις 14 Ιανουαρίου 1993 έως τις 17 Απριλίου 2013, ημερομηνία της τελευταίας προμήθειας από τη Repsol προς τους κληρονόμους του ΚΝ⁴⁵. Επιβάλλεται, συνεπώς, η διαπίστωση ότι οι εν λόγω κληρονόμοι αξιώνουν αποκατάσταση της ζημίας που φέρονται να υπέστησαν κατά τη διάρκεια χρονικού διαστήματος που παρήλθε πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο.

70. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω περιστάσεων, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να γίνει δεκτό ότι, κατά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο, είχε ήδη διαμορφωθεί η επίμαχη στην κύρια δίκη νομική κατάσταση.

71. Υπό τις συνθήκες αυτές, λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 22, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής δεν μπορεί να εφαρμοστεί *ratione temporis* σε αγωγή αποζημίωσης η οποία, μολονότι ασκήθηκε μετά την έναρξη ισχύος των εθνικών διατάξεων για την εκπρόθεσμη μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, αφενός, αφορά παράβαση απορρέουσα από περιορισμούς του ανταγωνισμού οι οποίοι περιέχονται σε συμβάσεις που έπαυσαν να παράγουν αποτελέσματα πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της ίδιας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο και, αφετέρου, αφορά αξίωση για την αποκατάσταση ζημίας προκληθείσας κατά τη διάρκεια περιόδου που παρήλθε πριν από τη λήξη της ως άνω προθεσμίας.

72. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι, κατ' εμέ, το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 δεν έχει εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης.

⁴² Βλ. άρθρο 21, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104.

⁴³ Ειδικότερα, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, όπως επισημάνθηκε στο σημείο 18 των παρουσών προτάσεων, η CNMC, σε διάφορες αποφάσεις εκδοθείσες στο πλαίσιο της διαδικασίας επιτήρησης, διαπίστωσε ότι η Repsol διατήρησε την παράνομη πρακτική της και μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/104. Ωστόσο, στον βαθμό που, εν προκειμένω, η διαπραχθείσα από τη Repsol παράβαση αφορά ορισμένους κάθετους περιορισμούς που περιέχονται σε συμβάσεις με συγκεκριμένους διανομείς καυσίμων, οι παράνομες πρακτικές που διαπιστώθηκαν στις ως άνω εκδοθείσες στο πλαίσιο της διαδικασίας επιτήρησης αποφάσεις και έλαβαν χώρα μετά τη λήξη των αποτελεσμάτων της τελευταίας σύμβασης που συνήψαν οι κληρονόμοι του ΚΝ με τη Repsol δεν είναι δυνατόν να αφορούν τις συμβάσεις αυτές.

⁴⁴ Πρβλ. απόφαση Volvo (σκέψη 103).

⁴⁵ Βλ. σ. 6 της αιτήσεως εκδόσεως αναγνωριστικής απόφασης που κατέθεσαν οι κληρονόμοι του ΚΝ ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

B. Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

73. Τα δύο προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο στην υπό κρίση υπόθεση πρέπει να αναλυθούν υπό το πρίσμα των ανωτέρω εκτιμήσεων.

74. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατ' ουσίαν, για την αποδεικτική ισχύ που πρέπει να αναγνωρίσει, στο πλαίσιο της ενώπιόν του ασκηθείσας αστικής αγωγής, στις αποφάσεις των ισπανικών αρχών ανταγωνισμού του 2001 και του 2009. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί, ειδικότερα, να διευκρινιστεί αν οι προϋποθέσεις του άρθρου 2 του κανονισμού 1/2003 σχετικά με το βάρος αποδείξεως πρέπει να θεωρηθεί ότι πληρούνται εφόσον, δυνάμει των δύο ως άνω αποφάσεων, ο ενάγων απέδειξε ότι η συμβατική του σχέση αποκλειστικής προμήθειας και χρήσης του σήματος του προμηθευτή εμπίπτει στο κατά τόπον και χρονικό πεδίο εφαρμογής που εξετάστηκε από την εθνική αρχή ανταγωνισμού.

75. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατ' ουσίαν, κατά πόσον, σε περίπτωση που βάσει των εν λόγω δύο αποφάσεων πρέπει να θεωρηθεί ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 2 του κανονισμού 1/2003 σχετικά με το βάρος αποδείξεως, τούτο συνεπάγεται κατ' ανάγκην την κήρυξη της αυτοδίκαιης ακυρότητας των επίμαχων συμβάσεων, σύμφωνα με το άρθρο 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ.

76. Λόγω της συνάφειας των δύο προδικαστικών ερωτημάτων, φρονώ ότι πρέπει να δοθεί κοινή απάντηση.

77. Συναφώς, πρέπει ευθύς εξαρχής να υπομνησθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2 του κανονισμού 1/2003, το βάρος αποδείξεως της παράβασης του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ φέρει ο διάδικος που προβάλλει την παράβαση.

78. Επομένως, οι κληρονόμοι του ΚΝ στην υπόθεση της κύριας δίκης βαρύνονται με την απόδειξη, τόσο στο πλαίσιο της αγωγής κηρύξεως ακυρότητας όσο και στο πλαίσιο της αγωγής αποζημίωσης που έχουν ασκήσει, ότι η Repsol παρέβη την απαγόρευση συμπράξεων που περιορίζουν τον ανταγωνισμό. Προς τον σκοπό αυτό, προσκόμισαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου τις αποφάσεις του 2001 και του 2009.

79. Όπως επισημάνθηκε ανωτέρω⁴⁶, οι δύο αγωγές (η αγωγή περί κηρύξεως της ακυρότητας και η αγωγή αποζημίωσης) που άσκησαν οι κληρονόμοι του ΚΝ είναι μεν συναφείς, αλλά νομικώς αυτοτελείς. Δεδομένου ότι η εναρμόνιση που επιτεύχθηκε με την οδηγία 2014/104 όσον αφορά τις αγωγές αποζημίωσης δεν εφαρμόζεται ακόμη *ratione temporis* στην υπόθεση της κύριας δίκης⁴⁷, δεν υφίσταται για καμία από τις δύο αγωγές ειδική ρύθμιση του παράγωγου δικαίου σχετικά με το ζήτημα της αποδεικτικής ισχύος των αποφάσεων των εθνικών αρχών ανταγωνισμού. Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι σκόπιμο η ανάλυση για αμφοτέρες τις αγωγές να εκκινήσει από τις διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου και τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης, όπως ερμηνεύονται από τη νομολογία του Δικαστηρίου.

⁴⁶ Βλ. σημεία 30 και 39 των παρούσων προτάσεων.

⁴⁷ Βλ. σημεία 47 έως 72 των παρούσων προτάσεων.

1. Σχετικές νομολογιακές αρχές

80. Συναφώς, πρέπει κατ' αρχάς να υπομνησθεί ότι το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ παράγει άμεσα αποτελέσματα στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών και γεννά, υπέρ των υποκειμένων δικαίου, δικαιώματα που τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να προστατεύουν⁴⁸.

81. Πράγματι, κάθε υποκείμενο δικαίου μπορεί να επικαλεστεί δικαστικώς παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και, ως εκ τούτου, να προβάλει την ακυρότητα συμπράξεως ή πρακτικής απαγορευόμενης από τη διάταξη αυτήν, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, και να ζητήσει αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη, εφόσον υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της προκληθείσας ζημίας και της ως άνω συμπράξεως ή πρακτικής⁴⁹.

82. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ότι η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και, πιο συγκεκριμένα, η εφαρμογή στην πράξη της απαγορεύσεως την οποία προβλέπει η παράγραφος 1 του άρθρου αυτού θα θιγόταν αν δεν αναγνωριζόταν σε κάθε ιδιώτη το δικαίωμα να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας που του έχει προκαλέσει σύμβαση ή συμπεριφορά ικανή είτε να περιορίσει είτε να νοθεύσει τον ανταγωνισμό⁵⁰. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση που οποιοσδήποτε συμβαλλόμενος σε σύμβαση απαγορευόμενη από την ως άνω διάταξη δεν θα μπορούσε να επικαλεστεί την ακυρότητα της σύμβασης αυτής, στον βαθμό που, χωρίς τη δικαστική κήρυξη της ακυρότητας, θα υφίστατο ανασφάλεια δικαίου ως προς τα αποτελέσματα της εν λόγω σύμβασης η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι παράγει αποτελέσματα, καίτοι είναι αυτοδικαίως άκυρη ως αντίθετη προς το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

83. Ως εκ τούτου, τα εθνικά δικαστήρια είναι αρμόδια να εφαρμόζουν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, μεταξύ άλλων, στις διαφορές ιδιωτικού δικαίου, αρμοδιότητα η οποία απορρέει από το άμεσο αποτέλεσμα του άρθρου αυτού⁵¹.

84. Πράγματι, όπως προκύπτει από πάγια νομολογία, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια, τα οποία οφείλουν στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους να εφαρμόζουν τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, να διασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των εν λόγω διατάξεων και την προστασία των δικαιωμάτων που οι διατάξεις αυτές παρέχουν στους ιδιώτες. Στα δικαστήρια αυτά έχει ανατεθεί να διασφαλίζουν την έννομη προστασία που απορρέει, για τα υποκείμενα δικαίου, από το άμεσο αποτέλεσμα των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης⁵².

85. Ελλείψει σχετικής ρυθμίσεως του δικαίου της Ένωσης –όσον αφορά την αγωγή κηρύξεως ακυρότητας και, εφαρμοστέας *ratione temporis*, όσον αφορά την αγωγή αποζημίωσης–, απόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να καθορίσει τις λεπτομέρειες της ασκήσεως του δικαιώματος προς αναγνώριση της ακυρότητας ή προς αποκατάσταση ζημίας η οποία απορρέει από σύμπραξη ή πρακτική που απαγορεύεται βάσει του άρθρου 101 ΣΛΕΕ,

⁴⁸ Απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2021, *Stichting Cartel Compensation και Equilib Netherlands* (C-819/19, EU:C:2021:904, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁴⁹ Απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2021, *Stichting Cartel Compensation και Equilib Netherlands* (C-819/19, EU:C:2021:904, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁵⁰ Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 14ης Μαρτίου 2019, *Skanska Industrial Solutions κ.λπ.* (C-724/17, EU:C:2019:204, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁵¹ Απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2021, *Stichting Cartel Compensation και Equilib Netherlands* (C-819/19, EU:C:2021:904, σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁵² Απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2021, *Stichting Cartel Compensation και Equilib Netherlands* (C-819/19, EU:C:2021:904, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

συμπεριλαμβανομένων των λεπτομερειών σχετικά με την αποδεικτική ισχύ των αποφάσεων της αρχής ανταγωνισμού ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, υπό την επιφύλαξη ότι τηρούνται οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας⁵³.

86. Συγκεκριμένα, οι εφαρμοστέοι κανόνες επί των ενδίκων προσφυγών οι οποίες έχουν ως σκοπό την προάσπιση των δικαιωμάτων που αντλούν οι πολίτες από το άμεσο αποτέλεσμα του δικαίου της Ένωσης πρέπει να μην είναι λιγότερο ευνοϊκοί από τους αντίστοιχους κανόνες που ισχύουν για παρόμοια ένδικα βοηθήματα του εθνικού δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας) και να μην καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων τα οποία απορρέουν από την έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας)⁵⁴.

87. Συναφώς, και ειδικότερα στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, οι κανόνες αυτοί δεν επιτρέπεται να θίγουν την πρακτική αποτελεσματικότητα των κανόνων της Ένωσης στον τομέα του ανταγωνισμού και συγκεκριμένα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ⁵⁵.

88. Επιπλέον, πρέπει να διευκρινιστεί ότι από τη νομολογία προκύπτει ότι η άσκηση της αρμοδιότητας που απονέμεται στα εθνικά δικαστήρια για την εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ στις διαφορές ιδιωτικού δικαίου, όπως αναφέρεται ανωτέρω στο σημείο 83, μπορεί να περιοριστεί, μεταξύ άλλων, από την αρχή της ασφάλειας δικαίου και, πιο συγκεκριμένα, από την ανάγκη να αποτραπεί το ενδεχόμενο εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων από τα δικαστήρια αυτά και τους φορείς που είναι επιφορτισμένοι με τη διοικητική εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης⁵⁶.

2. Εφαρμογή στην παρούσα υπόθεση: η διαδικαστική αυτονομία και τα όρια που απορρέουν από τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ασφάλειας δικαίου

89. Από τις νομολογιακές αρχές που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα σημεία των παρουσών προτάσεων προκύπτει ότι, ελλείψει σχετικής ρυθμίσεως του δικαίου της Ένωσης, εναπόκειται στα κράτη μέλη, στο πλαίσιο της διαδικαστικής τους αυτονομίας, να ρυθμίζουν την αποδεικτική ισχύ των αποφάσεων της αρχής ανταγωνισμού σε διαφορές ιδιωτικού δικαίου στις οποίες το υποκείμενο δικαίου προσφεύγει δικαστικώς για παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, αξιώνοντας την κήρυξη της ακυρότητας συμπράξεως ή πρακτικής απαγορευόμενης από τη διάταξη αυτή, βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, καθώς και την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη, εφόσον υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της ζημίας αυτής και της ως άνω συμπράξεως ή πρακτικής.

90. Ωστόσο, από τις εν λόγω νομολογιακές αρχές προκύπτει σαφώς ότι η διαδικαστική αυτονομία των κρατών μελών περιορίζεται συναφώς, αφενός, από τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας και, αφετέρου, από την αρχή της ασφάλειας δικαίου.

⁵³ Πρβλ. απόφαση της 14ης Μαρτίου 2019, Skanska Industrial Solutions κ.λπ. (C-724/17, EU:C:2019:204, σκέψη 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και, κατ' αναλογία, απόφαση Cogeco (σκέψη 42).

⁵⁴ Βλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, Kone κ.λπ. (C-557/12, EU:C:2014:1317, σκέψη 25), και, κατ' αναλογία, απόφαση Cogeco (σκέψη 43).

⁵⁵ Βλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, Kone κ.λπ. (C-557/12, EU:C:2014:1317, σκέψη 26).

⁵⁶ Απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2021, Stichting Cartel Compensation και Equilib Netherlands (C-819/19, EU:C:2021:904, σκέψη 55). Συναφώς, βλ., επίσης, αιτιολογική σκέψη 34 της οδηγίας 2014/104.

91. Όσον αφορά, πρώτον, την αρχή της αποτελεσματικότητας, στην οποία αναφέρθηκε το αιτούν δικαστήριο στην απόφαση περί παραπομπής⁵⁷, συμμερίζομαι την άποψη ότι η άσκηση των αξιώσεων αποζημιώσεως λόγω παραβάσεως του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ θα καθίστατο υπερβολικά δυσχερής εάν γινόταν δεκτό ότι η προηγούμενη εργασία μιας εθνικής αρχής ανταγωνισμού δεν παράγει κανένα αποτέλεσμα σε αστική δίκη αποζημιώσεως⁵⁸. Επομένως, λαμβανομένης υπόψη της ιδιαίτερης περιπλοκότητας πολλών παραβάσεων της νομοθεσίας περί συμπράξεων και των πρακτικών δυσκολιών που συνεπάγεται για τους ζημιωθέντες η απόδειξη των εν λόγω παραβάσεων, η αρχή της αποτελεσματικότητας επιτάσσει η διαπίστωση της παράβασης του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ με απρόσβλητη απόφαση από την εθνική αρχή ανταγωνισμού να αναγνωρίζεται *τουλάχιστον* ως ένδειξη ή ως αρχή αποδείξεως στη δίκη αποζημιώσεως για την ύπαρξη της παράβασης⁵⁹.

92. Το ίδιο ισχύει, κατ' εμέ, και για τις αγωγές που κατατείνουν στην αναγνώριση της ακυρότητας συμπράξεως ή πρακτικής απαγορευόμενης από την ως άνω διάταξη, βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Στον βαθμό που η διαπίστωση παράβασης με απρόσβλητη απόφαση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού είναι κρίσιμη για την κήρυξη της ως άνω ακυρότητας, η αρχή της αποτελεσματικότητας επιτάσσει να αναγνωρίζεται η εν λόγω διαπίστωση τουλάχιστον ως ένδειξη ή ως αρχή αποδείξεως στην αγωγή κηρύξεως ακυρότητας, ούτως ώστε να διασφαλίζεται η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και, ιδίως, η πρακτική αποτελεσματικότητα της απαγόρευσης που προβλέπεται στην παράγραφο 1.

93. Η προσέγγιση κατά την οποία το πολιτικό δικαστήριο δεν δύναται να αγνοεί τα πορίσματα των εθνικών αρχών ανταγωνισμού όσον αφορά τις παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης συνάδει, επιπλέον, προς την αναγκαία λειτουργική συμπληρωματικότητα μεταξύ της «public enforcement» και της «private enforcement» του εν λόγω δικαίου. Πράγματι, όπως είχα ήδη την ευκαιρία να επισημάνω⁶⁰, όπως αποφάνθηκε το Δικαστήριο, η εφαρμογή του δικαίου του ανταγωνισμού είτε κατόπιν αγωγής ιδιώτη είτε από τις δημόσιες αρχές συνιστούν αμφότερες απαραίτητα μέσα για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της πολιτικής περί καταστολής των αντιθέτων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτικών. Συναφώς, η πρώτη δεν έχει μόνον αποκαταστατική λειτουργία με σκοπό την ικανοποίηση ιδιωτικών συμφερόντων, αλλά και αποτρεπτική λειτουργία, η οποία συμβάλλει στην επίτευξη των σκοπών δημοσίου συμφέροντος στους οποίους εδράζεται η προστασία του ανταγωνισμού. Επομένως, όσο περισσότερο αίρονται τα πρακτικά εμπόδια –όπως η απαίτηση αποδείξεως της παράβασης όταν η ίδια παράβαση ή συμπίπτουσα τουλάχιστον εν μέρει παράβαση έχει ήδη διαπιστωθεί από την αρχή ανταγωνισμού– στην άσκηση των αγωγών αποζημιώσεως εκ μέρους οντοτήτων που υπέστησαν ζημία από τις παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού τόσο περισσότερο ενισχύεται αυτή η αποτρεπτική λειτουργία.

94. Ασφαλώς, η αρχή της αποτελεσματικότητας και η απαίτηση διασφάλισης της πλήρους αποτελεσματικότητας του άρθρου 101 ΣΛΕΕ δεν μπορούν να ερμηνευθούν έως του σημείου να απαιτείται από τα κράτη μέλη να αναγνωρίσουν αμάχητο τεκμήριο όπως το προβλεπόμενο πλέον, όσον αφορά τις αγωγές αποζημιώσεως, στο άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας

⁵⁷ Ούτε το αιτούν δικαστήριο στην προδικαστική του παραπομπή ούτε οι παρατηρήσεις των διαδίκων ενώπιον του Δικαστηρίου αναφέρθηκαν σε πιθανό πρόβλημα σε σχέση με την αρχή της ισοδυναμίας.

⁵⁸ Πρβλ., κατ' αναλογία, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, σημείο 93).

⁵⁹ Πρβλ., κατ' αναλογία, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, σημείο 93). Βλ., κατ' αναλογία και προς τις αποφάσεις της Επιτροπής δυνάμει του άρθρου 9 του κανονισμού 1/2003, απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2017, Gasorba κ.λπ. (C-547/16, EU:C:2017:891, σκέψη 29).

⁶⁰ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Sumal (C-882/19, EU:C:2021:293, σημείο 67 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

2014/104⁶¹. Ωστόσο, είμαι της γνώμης ότι, στο πλαίσιο του περιθωρίου εκτιμήσεως που διαθέτει το πολιτικό δικαστήριο κατ' εφαρμογήν των εθνικών δικονομικών κανόνων –οι οποίοι εμπίπτουν στη διαδικαστική αυτονομία των κρατών μελών– όσον αφορά την εκτίμηση των αποδεικτικών μέσων, η ισχύς την οποία το δικαστήριο αυτό, βάσει της αρχής της αποτελεσματικότητας, οφείλει να αποδίδει στη διαπίστωση παράβασης που εμπεριέχεται σε τελεσίδικη απόφαση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού πρέπει να ποικίλλει ανάλογα με τον βαθμό συμπτώσεως μεταξύ της διαπιστωθείσας στην απόφαση αυτή παράβασης και της φερόμενης παράβασης στην οποία στηρίζεται η ασκηθείσα ενώπιόν του αστική αγωγή.

95. Επομένως, όταν συμπίπτουν η διαπιστωθείσα από την εθνική αρχή ανταγωνισμού παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και η φερόμενη παράβαση στην οποία στηρίζεται η ασκηθείσα ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου αστική αγωγή η οποία αφορά τη *φύση* της παράβασης, καθώς και το *καθ' ύλην, προσωπικό, χρονικό και κατά τόπον πεδίο εφαρμογής της*⁶², εκτιμώ ότι η αρχή της αποτελεσματικότητας και η απαίτηση διασφάλισης της πλήρους αποτελεσματικότητας του άρθρου 101 ΣΛΕΕ επιτάσσουν στο πολιτικό δικαστήριο να αποδίδει στη διαπίστωση αυτή όχι μόνον την ισχύ ενδείξεως ή αρχής αποδείξεως, αλλά τουλάχιστον την ισχύ εκ πρώτης όψεως μέσου αποδείξεως για την ύπαρξη της ως άνω παράβασης⁶³. Πράγματι, σε μια τέτοια περίπτωση θα υπήρχε πλήρης σύμπτωση μεταξύ της διαπιστωθείσας παράβασης και της παράβασης που προβάλλεται στο πλαίσιο της αστικής αγωγής, η οποία, υπό το πρίσμα των προαναφερθεισών αρχών, δεν θα δικαιολογούσε, κατά τη γνώμη μου, την αναγνώριση απλής ισχύος ενδείξεως ή αρχής αποδείξεως στη διαπίστωση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού.

96. Συναφώς, η αναφορά στη «φύση της παράβασης» υποδηλώνει ότι πρέπει να πρόκειται για την ίδια παράβαση, με βάση τον ίδιο χαρακτηρισμό των πραγματικών περιστατικών, ο οποίος περιέχεται στην απόφαση της αρχής ανταγωνισμού. Η αναφορά στο «καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής» της παράβασης υποδηλώνει ότι η σύμπτωση πρέπει να αφορά τις συμπεριφορές που μνημονεύονται ρητώς στην απόφαση της αρχής ανταγωνισμού⁶⁴. Η αναφορά στο «προσωπικό πεδίο εφαρμογής» της παράβασης υποδηλώνει ότι, μόνο για τις επιχειρήσεις έναντι των οποίων διαπιστώνεται η παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού στην τελεσίδικη απόφαση, η εν λόγω απόφαση αποτελεί εκ πρώτης όψεως μέσο απόδειξης της παράβασης⁶⁵. Η αναφορά στο «χρονικό πεδίο εφαρμογής» της παράβασης υποδηλώνει ότι οι διαπιστώσεις που περιέχονται στην τελεσίδικη απόφαση αποτελούν εκ πρώτης όψεως μέσο αποδείξεως για το πολιτικό

⁶¹ Η γενική εισαγγελέας J. Kokott, στα σημεία 95 και 96 των προτάσεών της στην υπόθεση Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32), εξηγεί αναλυτικά τους λόγους για τους οποίους συμβαίνει αυτό.

⁶² Η αναφορά στα κριτήρια αυτά αντανakλά προφανώς την αιτιολογική σκέψη 34 της οδηγίας 2014/104 η οποία, όπως ήδη επισημάνθηκε, δεν έχει εφαρμογή στη συγκεκριμένη περίπτωση. Ωστόσο, το Δικαστήριο είναι ελεύθερο να ανατρέξει στην οδηγία αυτή για τον προσδιορισμό του πεδίου εφαρμογής βάσει ερμηνείας στηριζόμενης στις γενικές αρχές.

⁶³ Η έννοια του «εκ πρώτης όψεως μέσου αποδείξεως», του οποίου η σημασία διευκρινίζεται στη σκέψη 107 κατωτέρω, χρησιμοποιείται ρητώς στο άρθρο 9, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/104. Συναφώς, επισημαίνω ότι, παρόλο που η μεγάλη πλειονότητα των γλωσσικών αποδόσεων της εν λόγω διάταξης χρησιμοποιούν τον όρο «εκ πρώτης όψεως μέσο αποδείξεως» (βλ. την αγγλική, γαλλική, γερμανική, ιταλική, πορτογαλική, βουλγαρική, τσεχική, δανική, εσθονική, κροατική, λιθουανική, μαλτέζικη, ολλανδική, ρουμανική, σλοβακική, σλοβενική και σουηδική απόδοση), η ισπανική απόδοση της διάταξης αυτής χρησιμοποιεί τον όρο «principio de prueba», ο οποίος, από γραμματικής άποψης, αντιστοιχεί στον όρο «αρχή αποδείξεως». Εντούτοις, πρόκειται μάλλον για ανακρίβεια στο κείμενο της ισπανικής απόδοσης της εν λόγω διάταξης η οποία δεν απαντά στις υπόλοιπες γλωσσικές αποδόσεις. Εν πάση περιπτώσει, όπως προκύπτει με μεγαλύτερη λεπτομέρεια από τα σημεία 105 έως 107 των παρουσών προτάσεων, στο πλαίσιο της οδηγίας 2014/104, η έννοια «εκ πρώτης όψεως μέσο αποδείξεως» πρέπει να διακρίνεται από την έννοια της «ένδειξης ή αρχής αποδείξεως» και αναφέρεται σε μέσο αποδείξεως το οποίο έχει ανώτερη αποδεικτική ισχύ από μια απλή «αρχή αποδείξεως».

⁶⁴ Εάν στο πλαίσιο της αγωγής αποζημίωσης γίνεται επίκληση άλλων αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορών, ακόμη και αν αυτές σχετίζονται με τις συμπεριφορές που διαπιστώθηκαν και χαρακτηρίστηκαν ως παράβαση στην τελεσίδικη απόφαση της αρχής ανταγωνισμού, θα πρέπει να αποδειχθούν ενώπιον του πολιτικού δικαστή ο οποίος είναι ελεύθερος να τις αξιολογήσει χωρίς οποιονδήποτε περιορισμό.

⁶⁵ Συνεπώς, το αποτέλεσμα της ως άνω απόφασης ως εκ πρώτης όψεως αποδεικτικό μέσο δεν είναι δυνατόν να επεκταθεί σε άλλες επιχειρήσεις πλην των αναφερομένων στην εν λόγω απόφαση. Εάν ο ζημιωθείς επιθυμεί να αξιώσει την ευθύνη άλλων επιχειρήσεων, βαρύνεται με την απόδειξη ότι οι επιχειρήσεις αυτές διέπραξαν την παράβαση, το δε εθνικό δικαστήριο παραμένει ελεύθερο να εκτιμήσει τα διάφορα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίζονται συναφώς.

δικαστήριο μόνον ως προς τη διάρκεια της παράβασης όπως αυτή διαπιστώνεται στην ως άνω τελεσίδικη απόφαση. Ομοίως, η αναφορά στο «κατά τόπον πεδίο εφαρμογής» της παράβασης υποδηλώνει ότι ο χαρακτήρας εκ πρώτης όψεως μέσου αποδείξεως της εν λόγω αποφάσεως για το πολιτικό δικαστήριο καλύπτει μόνον την επικράτεια εντός της οποίας η ίδια απόφαση διαπίστωσε την τέλεση της παράβασης.

97. Από την άλλη πλευρά, όταν η διαπιστωθείσα από την εθνική αρχή ανταγωνισμού παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και η παράβαση στην οποία στηρίζεται η ασκηθείσα ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου αστική αγωγή δεν συμπίπτουν απολύτως, αλλά μόνον εν μέρει, διότι, για παράδειγμα, η διαπίστωση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού αφορά αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού πρακτικές οι οποίες, καίτοι είναι ανάλογες και έχουν τεθεί σε εφαρμογή από την ίδια επιχείρηση, δεν συμπίπτουν απολύτως με τις διαπιστωθείσες στην απόφαση της αρχής ανταγωνισμού παραβάσεις, το εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να αγνοήσει πλήρως την απόφαση, οφείλει όμως, σύμφωνα με την αρχή της αποτελεσματικότητας και την απαίτηση διασφάλισης της πλήρους αποτελεσματικότητας του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, να της προσδώσει την ισχύ ενδείξεως ή αρχής αποδείξεως.

98. Παράδειγμα μιας τέτοιας κατάστασης μπορεί να αποτελέσει η περίπτωση, αντίστοιχη με την εξεταζόμενη εν προκειμένω, στην οποία διανομέας ασκεί αστική αγωγή για παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ προβάλλοντας ότι ορισμένες ρήτρες των συμβάσεων του περιέχουν κάθεται περιορισμούς ανάλογους με εκείνους που χαρακτηρίζονται ειδικώς ως παραβατικοί στην απόφαση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού. Σε μια τέτοια περίπτωση, δεν συμπίπτει το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της διαπιστωθείσας στην απόφαση παράβασης με εκείνο της παράβασης που προβάλλεται στο πλαίσιο της αστικής αγωγής, συμπίπτουν όμως όλα τα άλλα στοιχεία (ήτοι η φύση της παράβασης και το προσωπικό, χρονικό και κατά τόπον πεδίο εφαρμογής). Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, το πολιτικό δικαστήριο δεν μπορεί να αγνοήσει την απόφαση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού που διαπιστώνει την παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, αλλά οφείλει να της προσδώσει την ισχύ ενδείξεως ή αρχής αποδείξεως για την ύπαρξη της παράβασης, κατά την έννοια που αναπτύσσεται στο σημείο 106 των παρουσών προτάσεων.

99. Όσον αφορά, δεύτερον, την αρχή της ασφάλειας δικαίου, πρέπει κατ' αρχάς να υπομνησθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 5 του κανονισμού 1/2003, οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών είναι αρμόδιες να εφαρμόζουν τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Ωστόσο, ο κανονισμός αυτός προβλέπει αποκλειστικά για τις αποφάσεις της Επιτροπής δεσμευτικό αποτέλεσμα στις διαδικασίες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, ιδίως στο άρθρο 16, το δε αποτέλεσμα αυτό δεν μπορεί να επεκταθεί στις αποφάσεις των εθνικών αρχών ανταγωνισμού, εκτός εάν ο νομοθέτης της Ένωσης το προβλέψει ρητώς⁶⁶.

100. Τούτο, ωστόσο, δεν αναιρεί το γεγονός ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία που μνημονεύθηκε στο σημείο 88 ανωτέρω, η αρχή της ασφάλειας δικαίου επιτάσσει στα εθνικά δικαστήρια να αποφεύγουν, στο μέτρο του δυνατού, την έκδοση αποφάσεων που έρχονται σε αντίθεση προς τις αποφάσεις των φορέων που είναι επιφορτισμένοι με τη διοικητική εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης, ήτοι, πέραν της Επιτροπής, των εθνικών αρχών ανταγωνισμού.

⁶⁶ Όπως έπραξε στο άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, το οποίο, όπως αναφέρθηκε, δεν τυγχάνει εφαρμογής *ratione temporis*. Βλ. προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, σημείο 96).

101. Συνάγεται, επίσης, ότι η αρχή της ασφάλειας δικαίου επιτάσσει στα εθνικά δικαστήρια να αναγνωρίζουν στην τελεσίδικη διαπίστωση παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ από την εθνική αρχή ανταγωνισμού τουλάχιστον την ισχύ ενδείξεως ή αρχής αποδείξεως επί αστικών αγωγών που ασκούνται ενώπιόν τους για παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης και την ισχύ εκ πρώτης όψεως μέσου αποδείξεως όταν η διαπιστωθείσα από την εθνική αρχή ανταγωνισμού παράβαση συμπίπτει με εκείνη στην οποία στηρίζεται η ασκηθείσα ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου αστική αγωγή όσον αφορά τη φύση της παράβασης καθώς και το καθ' ύλην, προσωπικό, χρονικό και κατά τόπον πεδίο εφαρμογής της.

102. Τούτων δοθέντων, κρίνω σκόπιμο να προβώ σε τέσσερις συμπληρωματικές εκτιμήσεις.

103. Πρώτον, από τα προαναφερθέντα προκύπτει ότι, παρά τη διαδικαστική αυτονομία των κρατών μελών, τα πολιτικά δικαστήρια δεν μπορούν να αγνοήσουν απόφαση αρχής ανταγωνισμού διαπιστώνουσα παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης. Κατά συνέπεια, εθνική ρύθμιση⁶⁷ ή νομολογία, όπως η μνημονευόμενη από το αιτούν δικαστήριο, αποκλείουσα οποιαδήποτε ισχύ, έστω και εν είδει ενδείξεως, σε μια τέτοια απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού αντιβαίνει προς το δίκαιο της Ένωσης και ειδικότερα προς την απαίτηση να διασφαλίζεται η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 101 ΣΛΕΕ καθώς και προς τις απαιτήσεις που απορρέουν από τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ασφάλειας δικαίου.

104. Δεύτερον, θα ήθελα να διευκρινίσω ότι οι εκτιμήσεις που διατυπώνονται στα σημεία 89 έως 101 ανωτέρω ισχύουν αποκλειστικώς επί αστικών αγωγών οι οποίες στηρίζονται στη διαπίστωση εθνικής αρχής ανταγωνισμού για την τέλεση παράβασης των κανόνων του ανταγωνισμού της Ένωσης. Επομένως, οι ως άνω αρχές δεν έχουν εφαρμογή επί αστικών αγωγών οι οποίες αφορούν αποκλειστικά την παραβίαση της εθνικής νομοθεσίας περί ανταγωνισμού. Ειδικότερα, οι απαιτήσεις που απορρέουν από την αρχή της αποτελεσματικότητας και η απαίτηση διασφάλισης της πλήρους αποτελεσματικότητας αφορούν αποκλειστικά το δίκαιο της Ένωσης και ειδικότερα, στη συγκεκριμένη περίπτωση, το άρθρο 101 ΣΛΕΕ. Δεν επεκτείνονται κατ' ανάγκην στο εθνικό δίκαιο. Προφανώς, η κατάσταση διαφέρει στην περίπτωση αγωγής αποζημίωσης επί της οποίας εφαρμόζεται το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104⁶⁸.

105. Τρίτον, κρίνω σκόπιμο, προς τον σκοπό της καθοδήγησης του αιτούντος δικαστηρίου, να παρασχεθούν ορισμένες περαιτέρω διευκρινίσεις ως προς το τι νοείται ως ισχύς «ενδείξεως ή αρχής αποδείξεως» και ως ισχύς «εκ πρώτης όψεως μέσου αποδείξεως». Κατ' αρχάς, είναι σαφές ότι οι έννοιες αυτές πρέπει να ερμηνεύονται από τον εθνικό δικαστή στο πλαίσιο των εθνικών δικονομικών κανόνων περί εκτιμήσεως των αποδεικτικών στοιχείων, οι οποίοι, όπως έχει ήδη αναφερθεί, εμπίπτουν στη διαδικαστική αυτονομία των κρατών μελών.

106. Ωστόσο, μια «ένδειξη» ή μια «αρχή αποδείξεως» υποδηλώνει, κατ' εμέ, ένα στοιχείο το οποίο συνηγορεί μεν υπέρ της διαπίστωσης από το πολιτικό δικαστήριο της ύπαρξης παράβασης, αλλά πρέπει να εκτιμηθεί και να τεκμηριωθεί υπό το πρίσμα άλλων αποδεικτικών στοιχείων, προκειμένου να μπορεί να θεωρηθεί ότι επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη παράβασης.

⁶⁷ Βλ., για παράδειγμα, εκτιμήσεις σχετικά με την πορτογαλική νομοθεσία που αναλύεται στα σημεία 92 επ. των προτάσεων της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32).

⁶⁸ Βλ. τελευταία περίοδο του ως άνω άρθρου και τελευταία περίοδο της αιτιολογικής σκέψης 34 της οδηγίας 2014/104.

107. Από την άλλη πλευρά, το εκ πρώτης όψεως μέσο αποδείξεως⁶⁹ αντιστοιχεί, εν γένει, σε αποδεικτικό στοιχείο ικανό να καταδείξει την πιθανότητα επέλευσης του προβαλλόμενου γεγονότος βάσει των διδαγμάτων της κοινής πείρας που καθιστούν πιθανή την ύπαρξη του εν λόγω γεγονότος. Από την άποψη αυτή, η εθνική απόφαση που διαπιστώνει την παράβαση οδηγεί το δικαστήριο, στο πλαίσιο του περιθωρίου εκτιμήσεως των αποδεικτικών μέσων που διαθέτει σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο, να τεκμαίρει την ύπαρξη της παράβασης στηριζόμενο στη διδαχή της κοινής πείρας ότι οι διαπιστωθείσες στις αποφάσεις των αρχών ανταγωνισμού παραβάσεις κατά κανόνα έχουν τελεστεί. Ωστόσο, ο διάδικος κατά του οποίου στρέφεται η αγωγή εξακολουθεί να έχει τη δυνατότητα να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία που θα οδηγήσουν το δικαστήριο να πεισθεί περί του αντιθέτου⁷⁰.

108. Τέταρτον, όσον αφορά τις διαφορές των κύριων δικών, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει, βάσει όλων των προεκτεθέντων και του εθνικού του δικαίου, την αποδεικτική ισχύ των αποφάσεων του 2001 και του 2009 στην εκκρεμή ενώπιόν του αστική αγωγή. Ωστόσο, προκειμένου να το καθοδηγήσει κατά την εκτίμηση αυτή, το Δικαστήριο μπορεί να του παράσχει όλα τα σχετικά με το δίκαιο της Ένωσης ερμηνευτικά στοιχεία που θα του ήταν χρήσιμα⁷¹.

109. Συναφώς, όσον αφορά την απόφαση του 2001, φαίνεται ότι αφορά αποκλειστικώς τη διαπίστωση παράβασης του εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού, χωρίς να υπάρχει παράλληλη εφαρμογή του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Εάν τούτο ισχύει, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να επιβεβαιώσει, τότε η αποδεικτική ισχύς της αποφάσεως αυτής στην αστική αγωγή που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου θα διέπεται αποκλειστικώς από το εθνικό δίκαιο, όπως προκύπτει από το σημείο 104 ανωτέρω.

110. Αντιθέτως, η απόφαση του 2009 αφορά παράλληλη εφαρμογή του εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού και του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

111. Υπό τις συνθήκες αυτές, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν η διαπιστωθείσα παράβαση και η παράβαση στην οποία στηρίζονται οι ενώπιόν του ασκηθείσες αστικές αγωγές (κηρύξεως ακυρότητας και αποζημίωσης) συμπίπτουν ως προς τη φύση της παράβασης και το καθ' ύλην, προσωπικό, χρονικό και κατά τόπον πεδίο εφαρμογής της, όπως νοούνται βάσει των εκτιμήσεων που αναπτύχθηκαν στο σημείο 96 ανωτέρω.

112. Στην περίπτωση αυτή, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να αναγνωρίσει την ισχύ εκ πρώτης όψεως μέσου αποδείξεως για τους σκοπούς της αστικής αγωγής στη διαπίστωση της παράβασης που περιέχεται στην απόφαση του 2009. Εάν, αντιθέτως, οι ως άνω παραβάσεις συμπίπτουν μόνον εν μέρει, η απόφαση αυτή θα έχει την ισχύ ενδείξεως για την ύπαρξη της παράβασης στο πλαίσιο των δύο αγωγών κηρύξεως ακυρότητας και αποζημίωσης.

⁶⁹ Όπως επισήμανα στην υποσημείωση 63 ανωτέρω, η έννοια του «εκ πρώτης όψεως μέσου αποδείξεως» χρησιμοποιείται ρητώς στο άρθρο 9, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/104. Φαίνεται να προέρχεται από την έννοια «Anscheinsbeweis» του γερμανικού δικαίου. Ωστόσο, ελλείψει παραπομπής στο δίκαιο των κρατών μελών, πρόκειται για έννοια του δικαίου της Ένωσης και, ως εκ τούτου, εναπόκειται στο Δικαστήριο να την ερμηνεύσει.

⁷⁰ Επομένως, δεν πρόκειται για μαχητό τεκμήριο *stricto sensu*, αλλά μάλλον για αποδεικτικό μέσο που ασκεί επιρροή στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου και το οδηγεί, κατά την άσκηση της ευχέρειας αυτής, να τεκμαίρει την επέλευση του προβαλλόμενου γεγονότος, δηλαδή, εν προκειμένω, την ύπαρξη της παράβασης.

⁷¹ Συναφώς, βλ. απόφαση της 12ης Μαΐου 2022, Servizio Elettrico Nazionale κ.λπ. (C-377/20, EU:C:2022:379, σκέψη 87 και εκεί μνημονεύομενη νομολογία).

113. Συγκεκριμένα, όσον αφορά το χρονικό και το κατά τόπον πεδίο εφαρμογής, από τα προδικαστικά ερωτήματα προκύπτει ότι αυτά αποδείχθηκαν από τους κληρονόμους του ΚΝ. Ειδικότερα, από τη δικογραφία προκύπτει ότι οι συναφθείσες μεταξύ των κληρονόμων του ΚΝ και της Repsol συμβάσεις εμπίπτουν χρονικά και κατά τόπον στο πεδίο εφαρμογής της διαπίστωσης της παράβασης που περιέχεται στην απόφαση του 2009.

114. Προκύπτει επίσης ότι το προσωπικό πεδίο εφαρμογής των δύο παραβάσεων συμπίπτει, στο μέτρο που τόσο η διαπιστωθείσα παράβαση όσο και η παράβαση που προβάλλεται στην αστική αγωγή διαπράχθηκαν από τη Repsol.

115. Συνεπώς, απομένει να εξακριβωθεί αν συμπίπτει η διαπιστωθείσα παράβαση με την προβαλλόμενη στην αστική αγωγή παράβαση ως προς τη φύση και το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της παράβασης.

116. Συναφώς, επισημαίνω πάντως ότι από την ανάγνωση του διατακτικού της αποφάσεως του 2009, το οποίο παρατίθεται στο σημείο 16 των παρουσών προτάσεων, προκύπτει ότι η διαπίστωση της παράβασης που περιέχεται στην εν λόγω απόφαση έχει ευρύτατο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής. Ειδικότερα, αφορά όλους τους ανεξάρτητους επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται υπό το σήμα της Repsol και όλες τις συμβάσεις που περιέχουν τις ρήτρες που οδηγούν σε παράβαση και όλες τις ρήτρες που περιγράφονται στις συμβάσεις αυτές. Σε τελική ανάλυση, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν οι ρήτρες των συμβάσεων οι οποίες συνήφθησαν από τον ΚΝ ή τους κληρονόμους του με τη Repsol και εμπίπτουν στο χρονικό πεδίο εφαρμογής της αποφάσεως του 2009 μπορούν να θεωρηθούν ως εμπίπτουσες στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της διαπίστωσης που περιλαμβάνεται στην εν λόγω απόφαση, ούτως ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι η διαπιστωθείσα παράβαση συμπίπτει απολύτως με την προβαλλόμενη στην αστική αγωγή.

IV. Πρόταση

117. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρων εκτιμήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Juzgado de lo Mercantil de Madrid (εμποροδικείο Μαδρίτης, Ισπανία) ως εξής:

1) Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

δεν τυγχάνει εφαρμογής *ratione temporis*

σε αγωγή αποζημίωσης η οποία, μολονότι ασκήθηκε μετά την έναρξη ισχύος των εθνικών διατάξεων που μετέφεραν εκπρόθεσμα την οδηγία αυτή στο εθνικό δίκαιο, αφενός, αφορά παράβαση απορρέουσα από περιορισμούς του ανταγωνισμού οι οποίοι περιέχονται σε συμβάσεις που έπαυσαν να παράγουν αποτελέσματα πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της εν λόγω οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο και, αφετέρου, αφορά αξίωση για την αποκατάσταση ζημίας προκληθείσας κατά τη διάρκεια περιόδου που παρήλθε πριν από τη λήξη της ως άνω προθεσμίας.

- 2) Ελλείψει ρυθμίσεως του δικαίου της Ένωσης διέπουσας το ζήτημα ή εφαρμοστέας *ratione temporis*, εναπόκειται στα κράτη μέλη, στο πλαίσιο της διαδικαστικής τους αυτονομίας, να ρυθμίζουν την αποδεικτική ισχύ των αποφάσεων της εθνικής αρχής ανταγωνισμού σε διαφορές ιδιωτικού δικαίου στις οποίες το υποκείμενο δικαίου προβάλλει δικαστικώς παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, προκειμένου να αξιώσει την κήρυξη της ακυρότητας συμπράξεως ή πρακτικής απαγορευόμενης από την ως άνω διάταξη, βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, και/ή να αξιώσει αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη, εφόσον υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της ζημίας αυτής και της εν λόγω συμπράξεως ή πρακτικής, υπό την επιφύλαξη ότι τηρούνται οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

Η αρχή της αποτελεσματικότητας και η απαίτηση διασφάλισης της πλήρους αποτελεσματικότητας του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, καθώς και η αρχή της ασφάλειας δικαίου, επιτάσσουν η τελεσίδικη διαπίστωση παράβασης του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ από την εθνική αρχή ανταγωνισμού να επέχει τουλάχιστον ισχύ ενδείξεως ή αρχής αποδείξεως για τους σκοπούς της αστικής αγωγής.

Όταν η τελεσίδικως διαπιστωθείσα από την εθνική αρχή ανταγωνισμού παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και η φερόμενη παράβαση στην οποία στηρίζεται η ασκηθείσα ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου αστική αγωγή συμπίπτουν ως προς τη φύση της παράβασης καθώς και το καθ' ύλην, προσωπικό, χρονικό και κατά τόπον πεδίο εφαρμογής της, γεγονός που απόκειται στον εθνικό δικαστή να καθορίσει, η αρχή της αποτελεσματικότητας και η απαίτηση διασφάλισης της πλήρους αποτελεσματικότητας του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, καθώς και η αρχή της ασφάλειας δικαίου, επιτάσσουν να αναγνωρίζεται στην ως άνω τελεσίδικη διαπίστωση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού τουλάχιστον η ισχύς εκ πρώτης όψεως μέσου αποδείξεως της τέλεσης παράβασης για τους σκοπούς της αστικής αγωγής.